
CURS BÍBLIC 2001-2003

LLUÍS MARIA XIRINACS DAMIANS

RESUM: LAIA JORBA

Lluís Maria Xirinacs Damians

CURS BÍBLIC: 2001-2003

Resum: Laia Jorba

Arxiu informàtic de la

FUNDACIÓ RANDA LLUÍS M. XIRINACS

Totes les obres de Lluís Maria Xirinacs sota llicència CC:

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

1. El missatge més important de la Bíblia, la sacralitat – les dues realitats diferenciades – la responsabilitat de l'home.

És important distingir entre dos conceptes que sovint es confonen: sacralitat i religió. Farem servir *sacralitat* per referir-nos a la transcendència i *religió* per definir el fenomen cultural que ha provocat la presència de la transcendència i les diferents formes de relació amb aquesta. La paraula religió ve, probablement, de "religare", que significa *lligar*, i en canvi l'espiritualitat, allò sagrat, allibera. Si la religió es pren actualment com a quelcom negatiu és perquè ha degenerat cap a una forma de domini de l'home per l'home.

En aquest curs es parlarà de religió d'esquitllentes, però el que interessa aquí és estudiar la sacralitat. Aquesta té un handicap essencial: s'hi creu o no s'hi creu. Tot i així el llenguatge popular, que és molt savi, està ple de referències a la transcendència: es parla d'aquest i l'altre món, o d'aquest i l'altre barri, "Déu ens salvi", "Déu vos guard", etc. Gairebé tots els pobles primitius creien en una altra realitat i si s'ha deixat de creure és perquè la cultura s'ha imposat damunt la transcendència, a més de tenir una religió que la desprestigia.

De fet, l'ateisme com a tal no existeix fins al racionalisme europeu dels segles XVI-XIX. La ciència es va apropiant progressivament de facetes de la vida que havien estat prèviament divines. Al segle XIX es nega per primera vegada Déu. És famosa la frase de Nietzsche: "Déu ha mort". Fins i tot hi ha unes branques de l'Església que estudien la Bíblia sense creure-hi; estic pensant en una branca de la teologia, iniciada a partir del protestantisme, que fa una crítica bíblica des del punt de vista de les ciències humanes: a través de la història, l'arqueologia, l'antropologia, l'estil literari, etc.

Malgrat que actualment la religió no té un lloc privilegiat a la nostra societat, segueix impregnant tota la nostra cultura i la nostra vida i si la ignorem, no entenem la meitat de coses del nostre voltant, des de les històries que expliquen els vitralls d'una catedral, fins als quadres de Miquel Àngel o les novel·les de Tolstoi. Mireu si n'és de fonamental, que a la majoria d'estats europeus i americans, tot i ser per definició laics, s'ensenya encara religió a les escoles, com si intentessin omplir el buit cultural que deixa la religió quan l'expulsem de la nostra vida.

La Bíblia és una excusa per parlar de temes importants. No ens interessen els detalls històrics sinó el missatge de fons: la sacralitat. Sagrat, que ve de *sacer* o *sanctus*, significa "cosa separada", allò que separem quan ho considerem molt valuós¹. Així, es podria interpretar que entre "aquest món" i "l'altre món", el territori sagrat, hi ha una separació.

La meua opinió, que no és pas dogma de fe, és que el món o espai humà i el diví són dos territoris que tot i estar separats, es troben igualment implicats i barrejats. La separació, per tant, no és real. El mateix Evangeli diu: "el Regne de Déu està enmig de vosaltres". Crec que si Déu ha creat el món, ho ha fet donant-li autonomia, establint un territori exclusiu per als homes, on moltes coses depenen només de nosaltres. Déu s'ha autoprohibit d'actuar en

¹ *Secret* i *sanció* també tenen la mateixa arrel. El significat originari de sanció era llei, la norma que té un valor superior, que està més enllà de les nostres disputes.

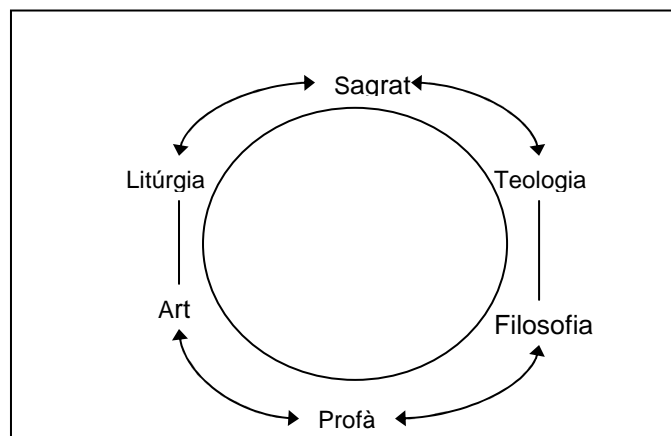
aquest àmbit, ens ha fet lliures. Dit d'una altra manera, hi ha el territori del silenci de Déu o territori profà, on Déu calla i espera, i el territori del silenci de l'home, on és l'home que calla, el territori sagrat.

Entenc que les dues realitats són igualment bones. La profana és una realitat que Déu ha volgut i en la qual som lliures. Déu no és cap dictador. Els calvinistes pensen que Déu ho sap tot i té previst la salvació i condemna de totes les ànimes. Des d'aquest punt de vista, hom té el destí marcat tant si pecca com si no pecca, i la vida és buida de sentit. Aquests problemes desapareixen automàticament si es pensa en aquestes dues realitats diferenciades i autònomes.

Per què hi ha silenci de Déu en el territori dels homes? S'ha oblidat un principi molt savi que diu: "lluitaré contra mi mateix quan sigui fort" (els homes, quan són forts, en lloc d'autolimitar-se es dediquen a fer la guitza als altres). Si se suposa que Déu és molt fort, hauria de ser normal que ell mateix s'hagués de frenar molt per no entrar en el territori dels homes. Això explica moltes de les coses que succeeixen al món. Trobo infantil i poc seriós responsabilitzar Déu de les coses que són de l'home. És Déu impotent? No ho crec pas: Déu deixa l'home lliure, encara que faci mal. Del concepte de *mal*, de totes maneres, en parlarem més endavant.

Així, aquestes dues àrees tenen molts lligams (vegeu esquema 1). Hi ha el territori sagrat i el territori profà. Des del primer s'arriba al segon com a mínim per dos camins: el camí de la litúrgia i l'art (el dels sentiments); i el camí de la teologia i la filosofia (el de la saviesa). Aquest últim el segueixen tradicionalment els sacerdots, els teòlegs i els savis; és un camí més objectiu i menys emocional que l'anterior.

Esquema 1: els camins que porten d'aquest món a l'altre.

2. La resposta humana a la transcendència. Lletra i esperit.

Al llarg de la història de la humanitat hi ha milers de manifestacions que intenten descriure el territori sagrat, però totes elles són insuficients. Algunes

tradicions, per exemple la jueva, neguen el nom a aquesta transcendència com un símbol. Deu ser que quelcom tan gros no es pot anomenar. Tenen quatre consonants que no llegeixen mai, el tetragrama (Jhve). Quan el tetragrama apareix en un text, se'l salten o diuen un altre nom, com Elohim². En canvi, els islàmics tenen 99 noms per anomenar Déu, però prohibien, igual que els jueus i els protestants, les imatges de Déu. Contràriament, els catòlics, els ortodoxes grecs i els hinduistes representen tot allò que poden. En totes elles hi ha el perill de caure en la idolatria, adorar la cosa (la paraula, la imatge, etc.) més que no pas la transcendència.

Tota cultura religiosa és la resposta de l'home a Déu, però no és Déu. La nombrosa varietat de formes i creences és reflex de la impossibilitat de descriure correctament aquesta realitat tant misteriosa i enormement rica. Les imatges són insuficients, la paraula és insuficient, la Bíblia i l'Alcorà són llibres insuficients. Les tradicions més puristes que no han volgut posar noms a Déu ni tampoc imatges, han caigut igualment en la idolatria, el pecat més castigat i perseguit dels llibres sagrats, perquè han acabat adorant les escriptures.

Quelcom tan inabastable i indefinible provoca el rebuig de molta gent que prefereix "no creure en res" perquè no poden comprovar la seva base "real". L'Agustí Chalaux afirma que "Déu no existeix, però insisteix". Fixeu-vos quin joc de paraules: ex-sistir significaria que Déu és experimentable en el nostre món i precisament aquest és el territori del silenci de Déu; per tant Déu no ex-isteix, però en canvi in-isteix en ser una experiència interior. La necessitat de demostrar l'existència de Déu és absurda. Tot i així hi ha diferents persones que ho han intentat demostrar (per exemple Sant Tomàs d'Aquino a través de les seves cinc famoses vies) però en realitat l'únic que posen de manifest és la conveniència per a la nostra raó d'un Déu superior. És a dir, que a nosaltres ens convé justificar la presència de la transcendència per quadrar els nostres esquemes i explicar coses que no entenem. Però, qui som nosaltres per exigir que existeixi allò que a nosaltres ens convé que existeixi?

Un bon dia li varen preguntar a Buda: "existeix Déu o no existeix?" I ell va respondre: "per què fer aquesta pregunta? Vine, viu amb nosaltres i després tu mateix t'ho contestaràs". Buda no va respondre la pregunta sinó que intentà aproximar-se a aquest misteri des del fons fugint de les paraules.

Buda, doncs, apostava per l'experiència. Però al llarg de la història, hi ha hagut molta gent que creia més en la lletra escrita. Podem rastrejar constantment, en totes les èpoques i religions, la disputa sobre la primacia de l'escriptura o la de la tradició. En el fons s'està parlant de dues formes igualment importants però diferents de relació amb Déu. Els protestants prioritzen l'escriptura a la tradició perquè en temps de Luter la tradició catòlica era una corrupció absoluta. S'aferraren, doncs, a l'escriptura per recuperar la veritat de l'origen (encara que les escriptures poden igualment degenerar).

D'altra banda, els catòlics donaven molta més importància a la tradició argüint que la vida va sempre davant d'allò que s'escriu. La majoria dels textos bíblics foren escrits 500 anys després d'haver succeït l'esdeveniment que s'hi

² Nom genèric que significa "les divinitats", "el món diví", "la cort celestial", etc.. *El* significa "el guia" o "la divinitat".

narra. En aquest, sentit la tradició viva és anterior a l'escriptura i, per tant, més important.

Probablement, la tradició viva experimentada en la vida diària d'una comunitat o en el cor d'una persona són més bon signe de Déu que no pas els escrits que fan referència a aquesta vivència. En Francesc Botey em va dir un bon dia: "Oi que el pare només parla amb els fills per carta quan és lluny, però quan és a prop no parla per carta?". Podríem dir que la millor manera d'arribar a Déu és comunicant-s'hi directament, de cor a cor. Per això considero que la tradició és més important que l'escriptura. Però quan la tradició es podreix tenim sort de conservar escrits originals. Totes dues formes de relació, no cal dir-ho, poden ser imperfectes.

3. L'amor – un perfum, una brisa – el camí cap al perfum: l'ascètica – el perfum: la mística.

A més de la dificultat d'expressar-la, no sabem ben bé què és la transcendència³. Una resposta clàssica que ens l'ensenya Sant Joan evangelista, és que "Déu és amor". Però l'amor és una paraula perillosa i avui dia està força manipulada, s'usa per a tota classe de coses. Per exemple podríem referir-nos a l'altruisme, el grau d'humilitat més gran, però de vegades aquest altruisme porta a la destrucció d'un mateix i això ja no és amor. Tractar-se pitjor que els altres no deixa de ser una forma d'orgull: "Jo sóc tan fort, que em puc maltractar i suportar-ho i aquest com que és beneit, pobre i desgraciat, necessita ajuda". Aquesta mentalitat la tenen moltes de les persones caritatives que intenten vulguis no vulguis ajudar-te per asserenar la seva inseguretats o alimentar el seu orgull.

Hi ha dues classes d'amor: l'amor tou o tendre i l'amor dur. Uns pares que estimen un fill a vegades es veuen obligats a castigar-lo i no ho fan per venjança sinó per amor. L'amor no són només les abraçades. En Francesc Botey va fer un sermó en una església de Cuba amb motiu de la Festa Nacional del país. Durant el sermó, amb totes les autoritats a primera fila, inclòs en Fidel Castro, va demanar al poble que per amor a Castro i a la revolució no obeïssin una nova llei que la majoria de gent considerava injusta. No cal dir que l'enviaren de seguida de tornada a Espanya! Ell apel·lava a l'amor perquè la llei restaria fama i credibilitat a Castro i seria un mal favor per a la revolució. Si no es volia perjudicar Castro, s'havia de desobeir la llei.

L'odi també és una forma d'amor: qui no estima no odia. La indiferència és una altra història. Qui està emprenyat ho està perquè aquell que estima ha fet alguna cosa que no li agrada, i com que l'estima, l'odia. Ens és difícil entendre que puguem estimar i odiar alhora perquè se'ns ha educat en la lògica de la no contradicció (quan quelcom és veritat el seu contrari és necessàriament mentida; si s'estima, no es pot odiar). Cal recuperar la lògica de la dialèctica perquè d'altra manera restarem sempre atrapats en aquest dualisme. La dialèctica permet passar d'una cosa a l'altra sense daltabaixos

³ Prefereixo parlar de transcendència que de Déu perquè és una paraula més neutra, menys personalitzada.

interns i això és saviesa. Precisament, la dialèctica de l'amor i la saviesa són dues condicions molt bones per entendre aquesta transcendència.

Però encara no hem resolt què és la transcendència. Les diferents tradicions donen respostes de vegades oposades. Les tres religions del llibre, la jueva, la cristiana i la islàmica són personalistes, tenen un Déu personal amb el qual s'estableix una relació d'enamorament (per exemple, Sant Pau utilitzava el matrimoni com un símbol de l'amor entre Déu i la seva església i molts altres místics estableixen una relació semblant com el Frare Lluís de Lleó, Sant Joan de la Creu, Santa Teresa de Jesús, o Ramon Llull)⁴.

Els antics filòsofs i altres formes de religió es decanten més cap a idees panteistes. Tant el panteisme com el personalisme no deixen de ser reduccions d'aquest misteri transcendent. Què és, doncs, la transcendència? No es pot saber. Tan sols es pot arribar a desenvolupar una espècie de sisè sentit que detecta el *perfum diví* que existeix darrere les coses. La religió amaga tot sovint aquest perfum. Per arribar a Déu ens hem de despullar, hem de superar i transcendir la religió (no pas negar-la). Per dir-ho amb altres paraules, hauríem de viure constantment amb un eco transcendent, que totes i cadascuna de les nostres accions tingués un perfum de transcendència. Cada persona i cada país, cada civilització i cada tradició, ha tingut unes respostes diferents davant la transcendència. Totes són interessants mentre portin Déu a dins, mentre se senti aquest perfum al darrere.

I per viure amb aquest eco diví, cal desenganxar-se de les coses, cal no ser esclau d'allò material, cal ser lliure. Plantejat així és quelcom molt alliberador. No es tracta de fer com autòmats unes pràctiques obligatòries sinó que es tracta de fer qualsevol cosa amb un rerefons diví. El camí que ens porta poc a poc a despullar-nos de les nostres dependències és l'ascètica. Aquesta llibertat ens disposa a acceptar tot el que ve de la transcendència. Deia així Job: "El Senyor m'ho ha donat, el Senyor m'ho ha pres, sigui el nom del Senyor beneït".

Aquest camí ascètic cap a Déu és definit per Kierkegaard, filòsof danès i protestant, com un salt en el buit: "fe és llançar-se en el buit de les raons d'esperar". Sant Joan de la Creu va fer un esquema de la muntanya del Carmel, la muntanya⁵ de la perfecció: a la base hi havia aquest món i al cim hi havia l'altre món. Hi dibuixava tres camins: un de lateral que a poc d'enfilar-se se n'anava de seguida a terra (el camí dels vicis); un segon camí que pujava però només fins a mitja muntanya (el de les virtuts); i un darrer camí molt estret que a poc a poc s'anava eixamplant fins a confondre's dalt de tot amb la mateixa muntanya (es fon amb la transcendència). En el centre d'aquest tercer

4 La personificació (fer Déu present com una persona) és una forma habitual de fer comprensible les coses transcendents. Els contes n'estan plens, de personificacions: els dracs, els gegants, els gats amb botes que parlen, les fades, etc.. Cadascun d'aquests personatges és un símbol profund que sobrepassa l'individu. Antigament, els conceptes com justícia, bondat o omnipotència eren representats per gegants i éssers extraordinaris. A la Bíblia, per exemple, el poble és personificat per David i per això, els càstigs infligits a David ho són en realitat a tot el poble sencer. De la mateixa manera Moisès és la personificació del poble d'Israel i tot el que li passa a ell es pot interpretar en clau col·lectiva com si li passés a tot Israel. El que cal, però és no confondre el símbol físic i personal amb l'ensenyament transcendent.

5 La muntanya és un símbol molt recurrent a la Bíblia, per exemple la muntanya de les benaurances, i representa precisament aquest camí ascètic que porta cap al cim o espai diví.

camí hi posa: "Res, res, res, res, res en el camí i a la muntanya no hi ha res. A la muntanya no hi ha camí perquè per al just no hi ha llei". I dalt de tot escriu: "convit permanent" o festa perpètua. No es tracta doncs ni d'un camí de bé ni d'un de mal, sinó que és una via ascètica que acaba essent mística cap al qual se'ns interpel·la constantment. D'una forma semblant es pot interpretar el que diu varies vegades Jesús a l'Evangeli: "Sigueu perfectes com el vostre Pare celestial que fa sortir el sol sobre justos i sobre pecadors". Es dedueix que hi ha tres classes de gent: els pecadors, els justos i els perfectes (els que segueixen el tercer camí de la muntanya).

El misticisme es descriu en les següents frases bíbliques d'aquesta manera: "Si no et negues a tu mateix no pots ser el meu deixeble", "Si el gra de blat caient a terra no mor, no dona vida". És a dir, la mort mística (negació) d'un mateix porta a la vida eterna. Els hinduistes defensen igualment què quan l'ànima es lliura a Déu desapareix. Els catòlics creuen que no, que som massa imperfectes com per pretendre fusionar-nos amb Déu. Un catòlic no accepta, com sí que fan els hinduistes, que puguem arribar a ser "déus" en vida: podria revolucionar massa els fidels.

Dalt del cim hi arriben doncs, els místics. La paraula mística ve d'una frase popular i comú gairebé a tots els idiomes⁶: "aquest home no diu ni mu". La *u* és la més tancada de totes les vocals i la *m* ho és de totes les consonants. Això significa que del misteri no es pot dir res. Però el cert és que sí que hi ha maneres d'expressar aquesta realitat i és, precisament, l'objectiu d'aquest curs.

4. El Sacramentalisme.

Els sacraments són una forma d'expressar la transcendència. Per al cristià el sacrament⁷ és "un signe sensible i eficaç de la gràcia". Significaria, per tant, que pel sol fet de realitzar un sacrament puntual, la gràcia divina et salva. Això és una exageració, és com pretendre que quan et bategen ja estàs salvat i vas directament al cel. S'està idolatrant la cosa concreta o material per sobre del seu significat espiritual.

No passa així en els pobles primitius perquè tot i distingir les coses espirituals de les materials, no les separen. Quan volen anomenar una cosa abstracta ho fan a través d'una cosa concreta a la que li atribueixen un doble sentit: el material o literal i el simbòlic o espiritual. Si es perd aquest darrer sentit, es cau en la idolatria.

Un exemple clar del doble sentit és el cim de la muntanya, representació de l'altra vida, al qual hem fet referència abans i que sovint ni tan sols fa referència a una muntanya real. Un altre exemple són els "40 anys del desert". No necessàriament són 40 anys, ni tampoc específicament en un desert real. El desert significa la negació de les coses de la vida en el món, el camí ascètic.

El dia sant (el diumenge pels cristians, el dissabte pels jueus, o el divendres pels islàmics) tampoc s'ha d'entendre al peu de la lletra com a dia

⁶ Per exemple els orientals tenen un mantra molt conegut, "l'om" que també és una *m* tancada i una *o* que acaba en una *u*.

⁷ Els set sacraments són: baptisme, confirmació, eucaristia, penitència, extremunció, ordre sagrat i sant matrimoni.

sant. És una forma de dir que a Déu l'interessen tots els dies i se'n designa un com a símbol, perquè es dediqui tot el dia a Déu sense pensar que els altres dies hom pot oblidar-se'n. Això els protestants ho tenen molt present. En paraules d'un famós filòsof protestant: el dia sant "és un invent que va fer el nord d'Europa per alliberar-se de Déu sis dies per setmana". I això és precisament un sacrament a l'inrevés: el dia sant és per santificar tota la setmana i actualment serveix per desantificar tota la setmana.

Tot això també és una forma d'idolatria. Idolatrar el diumenge, la muntanya, el llibre sagrat, coses innecessàries per salvar-se. La idolatria ens esclavitzava, per molta seguretat que creiem guanyar, en lloc d'alliberar-nos. Les coses materials, els sacraments, haurien de ser només referents, símbols d'allò sagrat.

5. La tradició escrita dels cristians: la Bíblia – la complexitat del text – la crítica històrica de la Bíblia⁸.

Cada persona i cada país ha de trobar el seu propi camí cap a la transcendència. La nostra tradició és bíblica i malgrat les seves limitacions és una font molt rica de la que podem beure constantment. "Bíblia" és el plural de "biblos" (llibre) perquè reuneix uns setanta escrits diferents. Es pot parlar d'un sol llibre gràcies a la compilació de Gutenberg (1400-1468), l'inventor de la impremta.

La Bíblia és terriblement complicada perquè es va anar fent a trossos al llarg dels segles. En una època molt tardana es va fer la catalogació del que havia de ser sagrat i del que no ho havia de ser i se'n va dir Bíblia. No cal dir que aquesta és una decisió arbitrària: hi ha jueus que només accepten com a sagrats els cinc llibres que formen el Pentateuc. N'hi ha d'altres que accepten també els llibres Històrics i els Profètics. Amb alguna excepció, aquests són els llibres acceptats per la majoria dels jueus fins avui dia. Els Sapiencials i els Poètics són els últims que es van escriure abans de Jesucrist (l'últim és el Llibre de la Saviesa i va ser escrit aproximadament 100 anys aC). Existeixen fora de la Bíblia textos apòcrifs i molts escrits posteriors que són interessants perquè també s'hi pot descobrir el perfum diví.

D'una forma semblant s'han construït els llibres sagrats d'altres religions, tot i que sovint la tradició estén una altra versió dels fets: es diu que l'Alcorà va ser dictat en dos blocs directament a Mahoma i la Torah⁹ a Moisès (que va viure entre el 1200 i el 1400 aC). Però parlant estrictament des d'un punt de vista històric, tots els llibres pateixen un procés molt llarg d'elaboració en el que es va escrivint tota la rica tradició oral.

L'ordre històric en què apareixen els llibres no té res a veure amb l'ordre en que s'han editat finalment, tot i que aparentment es relati una història amb

⁸ Vegeu l'annex 1: la biblioteca de la Bíblia, on trobareu tots els llibres que es consideren avui dia com la Bíblia ortodoxa.

⁹ Torah en hebreu significa la *lleï de Déu* (la primera entre les lleis o constitució fundacional d'un país). La Torah correspon al que nosaltres anomenem Pentateuc, paraula grega que vol dir *cinc caixes*. Antigament, els escrits i els llibres es desaven en caixes i de *teuc*, caixa, ve la paraula *teca* que acabarà formant una paraula que coneixem prou bé: biblioteca.

principi i final: des de la creació fins a la fi del món. Per exemple, el primer capítol de la Bíblia (cap.1, Gènesi) està escrit el 400 aC, mentre que el segon capítol està escrit abans, el 700 aC. L'escrit més antic de la Bíblia consta d'un parell de pàgines datades el 1850 aC (capítol XIV del Gènesi, versets 1-16). Aquest és un tros molt interessant des del punt de vista històric però força avorrit des del punt de vista sagrat. Es parla d'una guerra comercial entre els dos reis dels grans imperis que hi havia aleshores contra quatre reis menors que estaven a Sodoma i Gomorra i que controlaven el camí comercial des de l'arc del Proper Orient, per sota de la Mar Morta, fins a Egipte. A més, es poden descobrir al llarg del text molts anacronismes. En el Deuteronomi, per exemple, Josep d'Egipte és venut per 30 monedes. Però es va descobrir que la moneda existent en el temps de Josep (1400 a 1200aC) no era pas la descrita en el llibre, moneda datada en realitat del 400aC, o sigui 1000 anys després.

Així, veiem que la Bíblia té una composició molt complexa i llegir-la com una història lineal només porta a males interpretacions. Cada text s'ha escrit pensant i fent cites dels anteriors; és un llibre totalment travat i entrelligat. Conèixer el procés d'elaboració de la Bíblia és útil per entendre els textos i poder-los relacionar amb esdeveniments històrics coetanis d'altres països, sobretot tenint en compte que hi ha escrits manllevats d'altres cultures. Si algú vol aprofundir en aquests temes, la Bíblia de Jerusalem té un índex cronològic on s'hi pot llegir paral·lelament els esdeveniments de la història d'Israel i els coetanis de la història universal.

Amb el protestantisme es comencen a estudiar els textos bíblics per damunt dels prejudicis ideològics, veient-los no només com textos sagrats sinó també com l'enciclopèdia de la nació jueva perquè recullen tota la geografia i la història d'aquest poble. A la Bíblia s'hi pot trobar de tot, coses sagrades i coses profanes (com els censos, les batalles, les lleis, el tractament de les malalties, les dones i els esclaus, etc.).

La Bíblia és una obra d'enginyeria, una novel·la que sembla històrica. Això no ens hauria d'escandalitzar perquè era, i és, una cosa habitual. En aquells temps, la paraula grega *histori* volia dir llegenda-; la noció d'història encara no existia. La intenció d'aquests textos no és fer un relat històric sinó ensenyar de forma amena allò etern o transhistòric; és, per tant, una intenció didàctica, talment com la litúrgia serveix per a iniciar els joves en la religió de forma planera.

Hi ha dues reflexions finals a tenir en compte. La primera és que de la Bíblia no es conserva cap original. Tot són còpies de còpies, quelcom que sempre comporta errors de transcripció no volguts (o potser sí). Les edicions crítiques intenten compilar les millors versions bíbliques reconstruint els textos un per un, incloent a peu de pàgina la resta de versions.

En segon lloc, cal tenir en compte que les traduccions són molt difícils de fer, perquè al traduir sempre has de reduir conceptes de la llengua original que no tenen una correlació perfecta¹⁰ en l'idioma al qual es tradueix. Les traduccions catalanes són molt modernes; les últimes s'han fet a partir de la

¹⁰ Un exemple clar és la traducció que es fa dels mots grecs *peccat*, que en realitat vol dir entrebanc o ensopegada, i *màrtir* que significar testimoni. Compareu doncs, el sentit original amb el que se li dóna actualment. No en va diuen els italians que el traductor és un traïdor.

Bíblia de Jerusalem (francesa, ecumènica i molt bona). Montserrat també va editar una Bíblia monumental molt ben feta i tenint molta cura amb l'estil literari.

Esgotar el coneixement de tot el que se sap sobre la Bíblia és impossible. Actualment hi ha prop de 5000 revistes diferents especialitzades en la Bíblia o parts de la Bíblia. Gairebé tothom l'estudia des d'un punt de vista molt especialitzat i en aquest curs intentarem copsar la globalitat del missatge.

6. El llenguatge de Déu – els gèneres literaris – l'endevinació – la tradició pròpia.

En quin llenguatge s'expressa Déu? Déu no és inefable¹¹, tot i que s'insisteix molt en això (recordeu el que hem dit en el punt 3 sobre la *mu*). Jo crec tot el contrari. Aquells que prohibeixen dir coses sobre Déu i la mística són uns dominadors que pretenen fer emmudir l'esperit. Quan els fariseus manen a Jesús que faci callar els nens, ell respon: "Si faig callar els nens hauran de parlar les pedres". Igualment a la Bíblia es pot llegir que quan el profeta calla parla la burra. Tot això significa que la mística té molt a dir i moltes ganes de fer-ho i quan li tapen una boca parla per una altra.

Certament, els nostres termes i conceptes no serveixen per descriure la transcendència perquè cada realitat requereix d'un llenguatge particular. Podríem dir que el llenguatge de Déu és el mite¹² i que el llenguatge de l'home és la lògica. També hi ha llenguatges intermedis que fan de pont entre una realitat i l'altra, com el litúrgic, l'artístic, el teològic o el filosòfic (veure esquema 1). Ara ho desglossarem una mica més.

La filosofia de finals del segle XIX i principis del XX pretenia aconseguir un llenguatge perfecte, perquè el llenguatge quotidià creava molts embolics filosòfics. S'inventaren el llenguatge lògic – matemàtic.

Wittgenstein va fer un primer llibre "Tractat Lògic Filosòfic" defensant aquest llenguatge com a l'únic útil per tractar la realitat. Deia també que tot i que la mística era molt important no permetia que se'n parlés d'ella amb rigor i, per tant, "del que no es pot parlar és millor que callem", frase que s'acabarà repetint arreu. Tres o quatre línies abans de la seva frase lapidària fa un gran elogi de la mística. I jo em pregunto com pot elogiar la mística si defensa que no se'n pot dir res. Interpreto que no es pot descriure la realitat transcendent amb el llenguatge lògic – matemàtic.

Uns quants anys després, Wittgenstein va escriure un altre llibre, "Investigacions filosòfiques", en el que va introduir el que ell en diu *els jocs del llenguatge*. Es va retractar de l'afirmació que l'únic llenguatge eficaç era el lògic – matemàtic, un cop descobert que aquest llenguatge també tenia defectes. Wittgenstein passà a defensar llavors la multiplicitat de llenguatges. Deia que quan un fuster va a fer la seva feina porta unes eines determinades, mentre que un artista en porta d'altres. Així mateix, podem trobar llenguatges especialitzats en coses tècniques i llenguatges especialitzats en altres móns.

11 Inefable vol dir que no es pot fabular, fablar, que "no es pot parlar", simplement és.

12 Un dels efectes del racionalisme i l'ateisme del s. XIX fou la desmitificació, es rebaixà els mites a mentides.

Pel que fa a la teologia passa un fenomen similar i la conclusió fou l'establiment de la teoria dels gèneres literaris a partir de la intenció de fons dels textos i del llenguatge que aquests utilitzaven. Els gèneres literaris són quatre: història, mite, teologia i litúrgia.

Història. El gènere històric és un estil modern que comença, en forma de llegenda històrica, amb Eurípides i Xenofont. No és fins als segles XVI o XVII quan apareix la història com a ciència¹³ i dos segles més tard, amb el racionalisme, aquesta mena d'història serà l'única acceptada, i es negaran totes les tradicions anteriors. L'Església va resoldre el problema de legitimitat de la Bíblia classificant-la com un llibre històric, tot i que en rigor no ho és. Fou en el Concili Vaticà II que es va acceptar la doctrina dels gèneres literaris i es va veure que a la Bíblia (tant l'Antic com en el Nou Testament) no hi havia pràcticament res d'històric. Els gèneres literaris propis de la Bíblia són més aviat uns altres: la teologia, la litúrgia i el mite.

Teologia i litúrgia. Els llibres Sapiencials i Poètics contenen parts tant de gènere teològic com de litúrgic. Els Proverbis es troben a mig camí entre els dos. El gènere litúrgic es troba més en els llibres artístics i poètics, mentre que el teològic impregna més els altres llibres.

Les parts teològiques i litúrgiques són la sal i el pebre que donen gust i vida, però no es poden prendre al peu de la lletra. S'ha d'apel·lar a la imaginació, perquè allò que s'explica sobrepassa l'observació material, concreta i científica. Quan s'observa la realitat concreta i fragmentada, s'està fent ciència analítica per estudiar el món físic. El coneixement científic es converteix en coneixement metafísic quan passa de ser analític a ser sintètic, a conèixer el conjunt. La transcendència és darrere de tot, és allò que uneix els coneixements parcials. Ara bé, com que no hi ha manera de conèixer el conjunt en la seva totalitat de forma precisa i científica, s'apel·la a la intuïció, a la capacitat de llegir entre línies.

Teologia. S'ha de ser molt humil per tal que una afirmació categòrica no esdevingui dogma teològic (si es fa referència a quelcom global). En aquest cas, s'estaria interpretant el significat al peu de la lletra sense intentar endevinar que hi ha al darrere. Massa sovint la teologia ha caigut en l'error d'establir dogmes i principis morals com si fossin una ciència exacta. La prova que no són lleis eternes és que els dogmes han anat canviant al llarg de la història adaptant-se als dirigents del moment. Els dogmes són bons si s'entenen bé, és a dir NO al peu de la lletra sinó al peu de l'esperit. Un dogma és, per exemple, la virginitat de Maria. Però el que es pretén dir en el fons amb això és que Jesús era Déu, i un déu no pot tenir mare.

Litúrgia. La litúrgia també pretén explicar quelcom de profund i transcendent, tot i que de la mateixa manera que la teologia, la litúrgia està espatllada i dogmatitzada. La paraula litúrgia té una etimologia força interessant. L'original grega és *leitōn ergo* que ve de *leitōn* (poble). De la mateixa arrel, *laos*, en surt la paraula laic, que és tota aquella persona que no forma part del sacerdoci i, per tant, pertany al poble. Fixeu-vos, per tant, que la

13 En parlar de ciència no em refereixo a una ciència de lleis causals però sí a l'intent de descriure els fets el més acuradament possible i semblants al que realment succeí.

litúrgia (batejar-se, casar-se, etc.) no hauria de ser cosa de sacerdots, sinó de laics, quan actualment és totalment a la inversa (s'ha convertit en un monopoli de l'Església). El capellà només hauria de ser un testimoni de la litúrgia dels laics.

De la segona part del mot, el sufix "ergo", es formen paraules com orgia i orgasme, i significa la força profunda, vital, la que ve de dins. Per tant, *leitō ergo* vol dir la força que té el poble dins, que l'inspira, motiva i belluga des del fons. Ja veieu que el sentit que li volen donar actualment és molt diferent.

Quan la tradició era viva, com en l'època dels primers cristians, la litúrgia s'improvisava, com per exemple l'eucaristia. Mica a mica es va anar perdent aquesta vitalitat i es comencen a crear models per guiar la litúrgia. Però s'esdevé que allò escrit com a simple recordatori ha acabat sent obligatori. És una contínua reducció de la cosa divina. Això és fer idolatria, convertir en ídols allò que no era inspirat.

L'expressió litúrgica hauria de ser d'una altra manera, una cosa molt viva i maca. Com les celebracions sense pautes i sense normes que es fan actualment a l'Àfrica per donar gràcies per la collita. Aquí no només hi tenen a dir coses els teòlegs; seria molt maca una constant creació des del poble, des de la comunitat, sense ser dirigida per cap dogma. La litúrgia hauria de ser una gran festa. En realitat el cristianisme va agafar moltes de les festes que se celebraven a Roma, per exemple les festes de les quatre tèmpestres que eren les de la collita i les convertí en una litúrgia cristiana esdevenint una eina de domini de la gent. En aquest cas té raó Marx quan diu que la religió és l'opi del poble. És la forma de tenir la ment de la gent dominada (a través de la teologia) i també el sentiment (a través de la litúrgia).

Mite. Allò essencial de la Bíblia és mite i és aquest el gènere adequat per a les coses transcendents. Ara bé, el mite s'ha desprestigiats constantment per la mateixa raó que molts teòlegs diuen que de la transcendència no se'n pot parlar: intenten evitar que la gent interpreti els signes a la seva manera i se'ls escapi del seu control. Les idees transcendents no només es poden expressar sinó que a més s'han d'expressar i la manera adequada és a través del gènere mític.

Allò que la gent entén per mites són falsos mites. Són reduccions literàries, teològiques o filosòfiques del veritable llenguatge mític. És fals en tant en quant se'l pren no com a mite, sinó com a literatura. El mite és un llenguatge propi que pot ser desnaturalitzat fàcilment. La mitologia (o tractat dels mites) ja és una primera reducció del mateix mite.

Fixeu-vos que gairebé tothom parla de mitologia grega i, en canvi, no es parla de mitologia jueva, que és precisament la Bíblia. Hi ha la creença que tot allò que ve dels jueus és història, però la història és el gènere d'aquest món i no del transcendent. Per tant, la reducció la fan aquells que es pensen que la Bíblia és història i no els que saben que és, sobretot, mite. Cal estar disposats a afirmar que fins i tot Jesús pot ser un mite, però tant les autoritats canòniques com la gent en general prefereixen una figura tangible, no un mite, i per això tendeixen més a creure en fets històrics. Però hi ha molts dubtes científics sobre la veracitat d'alguns fets i personatges bíblics com l'existència del mateix

Moisès. És molt complicat destriar allò que és invenció d'allò que és real en llibres tan antics.

Les coses sagrades de la Bíblia (no tot ho és) són mite. A Occident és molt difícil entendre bé què és un mite perquè sempre hem heretat mites espatllats, sobretot quan es redueixen a història. Convertir el mite en història és convertir la transcendència en immanència. I això és idolatria, adorar coses nostres com si fossin transcendents. Aquest camí porta al fanatisme. En un exemple gràfic seria el d'aquells homes que repetien la taula de multiplicar diàriament perquè algú els va dir que la taula de multiplicar havia estat revelada per Déu. A la Bíblia es diu: "Adoreu les obres de les vostres mans".

Hi ha diferents graus de tergiversació i desmitificació del mite. El primer grau és que el mite esdevingui literatura, que s'escrigui. Els mites grecs foren recollits per primera vegada a *La Ilíada* i *L'Odissea* per Homer, el primer en fer literatura de les creences primitives. També ho faran, més tard, Èsquil, Sòfocles i Eurípides.

Que un mite es literalitzi no està pas malament sempre i quan es tingui present el mite que hi ha darrere. S'ha de llegir el mite com si d'una metàfora es tractés. Per exemple: "els teus ulls són dos lliris" és mentida des d'un punt de vista científic però tothom entén el que es pretén dir, oi? No ens dirigirem a la nostra enamorada dient-li: "tens dos ulls que semblen dues corbes cícliques de tercer grau". La metàfora i el mite remouen sentiments, la ciència no.

Paral·lelament al procés anterior, els mites també poden interpretar-se en clau filosòfica; els grecs són mestres en aquesta matèria. Plató encara feia una filosofia molt poetitzada i artística (per exemple en els *Diàlegs*) però durant tota l'època platònica (des del segle V al III) els mites comencen a convertir-se en explicacions lògiques. Els presocràtics intentaran desmitificar la naturalesa buscant principis materials no misteriosos per explicar el principi de la vida i el món (per exemple Tales creurà que l'aigua és el principi bàsic) i posteriorment els sofistes faran el mateix amb la societat "santa" (convertint-la en una comunitat d'ordre i de lleis). Sòcrates fou el darrer d'aquest procés desmitificador i fou assassinat pe les seves idees. Plató va començar a veure que aquella democràcia grega podia no ésser tan perfecta com es creia i va fer marxa enrere. Seguí explicant les coses filosòficament, però introdueix de tant en tant mites per explicar coses transcendents. Són molt interessants els mites de Plató, com per exemple el *Mite de la caverna*, però n'hi ha molts altres de preciosos i interessats.

La desviació més gran del mite arriba quan el mite literaturitzat es transforma en història (molts dels mites bíblics) i el mite filosòfic en ciència (com fa Freud amb el *Mite d'Edip*). La persona que detecta i explica millor el tema de la desmitificació del mite és Nietzsche. Nietzsche era filòleg, quelcom que llavors implicava no només estudiar la llengua grega, en el seu cas, sinó també conèixer a fons la cultura primitiva. Assolí tanta fama a Alemanya degut als seus coneixements que aconseguí el doctorat sense haver fet la tesi. Ell l'escriuí més tard sota el nom de *L'origen de la tragèdia grega*. Arran d'aquesta publicació tots aquells que l'havien fet doctor el van expulsar de la universitat. Fixeu-vos que tot això del mite porta molta cua perquè va contra el poder establert.

En aquest llibre Nietzsche afirma que la decadència de Grècia – que per ell és la pèrdua de la valentia, la intel·lectualització de la vida, l'etapa dels grans imperis, d'Alexandre Magne i les guerres del Peloponès, etc.- va començar amb Sòcrates i Eurípides (per tant inclou en l'època de decadència tant a Plató com a Aristòtil i demés, és a dir, la Grècia clàssica, amb les seves *polis* i la seva democràcia). El punt culminant de la civilització grega el situa abans fins i tot d'Homer (suposant que existís), aproximadament cap al 1200 aC., quan es creen tots els mites que després reduirà Homer. El mite i la literatura es superposaren i derivaren, en temps de Sòcrates, cap a formes filosòfiques.

En *La tragèdia grega*, Nietzsche parla d'un cor que avui dia ja no existeix però que era molt important per al teatre grec i que anirà desapareixent a mesura que prenen importància els protagonistes, *protagone*, i el públic. Aquest cor era la representació del que s'esdevenia de forma natural en qualsevol poble quan es reunien per cantar, saltar, ballar, pregar, etc., tot entrant en trànsit col·lectiu. Això és mite, l'expressió lliure de l'esperit. Les persones ho interpretaven com si l'esperit del poble s'hagués despertat de sobte i els posseís. Se sentien posseïts per la divinitat que en penetrar diferents individus prenia expressions genuïnes i úniques.

En aquest punt hi ha el nexa entre la filosofia i la literatura: quan la divinitat posseeix un poble, parla a través de la seva cultura i de les diferents formes de ser i d'expressar-se dels individus. Jesús de Natzaret no podria haver inspirat els jueus parlant-los dels esquimals d'Alaska perquè probablement no haurien entès res. L'esperit ve a ser el pianista, o el músic, i el poble els diferents instruments. Allò comú entre aquests instruments és el perfume que els impregna i, per tant, cal saber veure a través de les expressions locals o regionals un esperit comú. Veure-ho és un art, és mística¹⁴. Una llegenda molt maca parla de la traducció al grec de la Bíblia hebrea, anomenada *dels Setanta*, perquè es reuniren separatament setanta savis que curiosament acabaren traduint la Bíblia de la mateixa manera. El mite, en aquest cas, ens parla d'un esperit únic per sobre de totes les diferències. Es pot entendre "esperit únic" acadèmicament, però el mite que transmet aquesta llegenda, si està ben transmesa, és l'emoció d'allò que s'anomena la comunitat d'esperit: l'esperit és un i els carismes són molts. La cultura del consens busca precisament això.

Així doncs, en l'origen només hi havia el poble posseït per la divinitat. Nietzsche explica detalladament el pas del cor total (tots formen part del cor) a l'eliminació del mateix, quan va arribar un moment en què els que no participaven de l'èxtasi (espectadors) no entenien el que s'esdevenia a l'escenari i hi va haver la necessitat que una persona del cor sortís a explicar a la resta tot el que succeïa a l'escenari (acabarà sent el protagonista en

14 Popularment, la capacitat de veure el perfume de les coses s'ha tergiversat i en lloc d'anomenar-se profecia (altrament dit *do de llengües*) se n'ha dit endevinació de futur o fins i tot possessió del dimoni. El do de llengües (*glossolàlia* en grec) fa referència a aquells que s'expressen lliurement sense cap condicionament social, sintàctic, moral, religiós, jurídic,... la llibertat pura. Quelcom diferent és el do d'interpretació de llengües, el que fa precisament el protagonista, que explica el mite i el rebaixa a una llegenda.. Però no pot tractar-se d'endevinació perquè el profeta no parla del futur, Déu no viu en el futur. Déu és transcendència i l'únic que fa el profeta és parlar en aquest món de l'altre món. Els ponts entre la transcendència i la història quotidiana dels homes són els profetes i les seves profecies. L'endevinació del futur només és un entreteniment.

detriment del cor). En l'etapa entre Sòfocles i Eurípides, la tragèdia es convertirà en una nova comèdia on ha desaparegut el cor i només hi ha un joc humà que no reflecteix la divinitat sinó el món quotidià. D'aquesta manera expulsem Déu de les nostres vides.

A la Bíblia es reflecteix tota aquesta lluita dialèctica entre el que és mite i el que no ho és. És un recull de mites importantíssims malgrat no tinguin l'origen en la nostra tradició. Encara que no sigui jueu, m'han format com a jueu i tot i acceptar aquesta herència és interessant criticar-la i revitalitzar-la. Jo sóc un enamorat de l'herència rebuda, però també sóc molt crític amb les coses dolentes. Cadascú que revisi les seves fonts i que faci el que cregui que ha de fer, hem de ser sobirans i independents, i hem de crear el que ens falti, bandejar el que ens sobri, aprofitar el que ens sigui útil, etc.. És una feina que hem de fer entre tots. Un projecte molt seriós.

Però sí cal dir que és gravíssim no tenir cap tradició pròpia. En Toni Quirós, andalús de soca-rel, però que s'havia catalanitzat molt aquí, deia: "Catalunya no serà mai una nació mentre míticament depengui del Vaticà."

Abans que adoptéssim la tradició jueva, existien els celtas (la mitologia celta s'està recuperant a les illes britàniques, Irlanda, Galícia, etc.) i els ibers. Penseu en el naixement d'una nació acompanyada dels seus mites originals fundacionals. Catalunya també té els seus i posteriors als ibers (al voltant de l'any 1000): els mites del Comte Arnau, de l'Abat Oliva, de la formació de la senyera, etc.. Aquests mites els va intentar recuperar el moviment català de finals del segle XIX i principis del XX. La persona més rellevant d'aquest moviment fou en Jacint Verdaguer que en les seves dues grans epopeies reuneix tota una sèrie de mites del Pirineu, "L'Atlàntida" i "El Canigó", que lliguen amb la història primitiva de la fundació de Catalunya. Per tant, sí que hi havia tradició pròpia però la cultura grega i la jueva, la van matar.

Amb l'adveniment dels papes i el cristianisme a Roma la cosa va ser encara més dràstica, sobretot a partir del 313 quan Constantí va imposar la religió cristiana com a tradició única a tot l'imperi. No cal dir que hi va haver molta resistència. El cristianisme, subtilment, va agafar moltes coses de la mitologia pagana per substituir-la. Per exemple, el Nadal és una festa pagana de celebració del solstici d'hivern que s'ha cristianitzat o també els témpores o festes del canvi d'estació. Hi ha molta història copiada, dissimulada i reconvertida. Hi ha llocs on aquesta reconversió no s'ha pogut fer del tot, com per exemple a Cuba on la Mare de Déu del Coure és pels negres una deessa pròpia i la lloen com a tal. De la mateixa manera, a Brasil s'està creant una religió nova, la macumba, com a resultat de l'herència negra barrejada amb la tradició índia, americana i cristiana.

Però, en general, presenciem una reducció de la diversitat. És curiós que en estudiar històricament les arrels de qualsevol mite podem trobar moltes versions del mateix i després, poc a poc, aquestes versions seran canonitzades pel sistema eliminant-se aquelles que no interessin. Homer, de fet, és un canonitzador de mites. Avui dia la gent només pensa, per exemple, en una única versió del mite dels manaments de la llei de Déu quan en realitat hi ha quatre decàlegs. Un altre exemple és el *mite d'Adam i Eva*. Tothom pensa que el pecat va entrar al món per la poma que Eva li va donar a Adam però a la

Bíblia no es parla mai de la poma! Els mites es canonitzen per via filosòfica, jurídica o literària. Tot aquell que escriu és un codificador amb més o menys gràcia. Això està bé a condició de que no perdem el perfum diví que es pretén transmetre. El mite real és molt més ric que aquestes llegendes i si tenim dues o tres versions d'un mateix tema podrem comprendre millor el missatge de fons.

L'avantatge de la Bíblia és que el jueus, en ser molt conservadors, han mantingut moltes formes diferents dels mites originals. El problema arriba quan algú canonitza i estanca una forma determinada d'expressar la transcendència convertint-la en la religió veritable i única que trinxia les altres religions. Llavors s'ha perdut el perfum, l'amor, l'horror, tot, i també l'univers bullint per dins. Ningú s'arrisca a què un poble sigui lliure.

7. Els llibres de l'Antic Testament – les quatre fonts.

La distinció entre l'Antic i el Nou Testament la fem només els cristians. Els jueus parlen del Testament, que significa llei, la llei pràctica i sàvia que organitza la societat. Alguns islàmics proposen que la distinció es faci entre Primer Testament, Segon Testament i Tercer Testament (que seria l'Alcorà) posant al mateix nivell profètic tant a Mahoma com a Jesús i Moisès. Pels cristians Jesús és l'únic Déu i la resta (inclòs Mahoma i Moisès) són homes.

L'Antic Testament reuneix els següents llibres:

1. Pentateuc (constitució d'Israel)
2. Llibres Històrics
3. Els profetes (que junt amb els Històrics compilen els llibres més espirituals)
4. Llibres Sapiencials (més aviat filosòfics) i Poètics (tracten de la litúrgia)

No tots aquests llibres de l'Antic Testament s'accepten avui dia com a Bíblia. Alguns jueus no inclouen els Llibres Sapiencials i els Poètics (també anomenats *Escrits*) i d'altres tampoc accepten els Llibres Històrics. El Pentateuc és el llibre més important pels jueus. D'altra banda, els primers cristians només acceptaven com a escriptures sagrades l'Antic Testament. A banda d'aquestes diferències, en general, tots aquests llibres contenen missatges importants que anirem revisant al llarg del curs.

Els jueus, encertadament, consideren que el profeta està posseït per la divinitat i entra en trànsit (mite). Creuen, en aquest sentit, que tota l'escriptura és profètica i, per tant, tant el poble d'Israel com la història d'Israel són profètiques (als Llibres Històrics els anomenen profètics). Com que tot és profètic, res s'ha d'entendre al peu de la lletra, sinó com una llegenda que ens parla de quelcom molt més profund. A partir del Vaticà II, part de l'Església Catòlica va intentar introduir un concepte "d'història de la salvació" no històrica. Però no ha acabat quallant.

El Pentateuc consta de cinc llibres (alguns afegeixen aquí un sisè llibre que pertany als Llibres Històrics: *Josué o Exateuc*) i són:

1. Gènesi (tot allò previ al poble d'Israel).
2. Èxode (fundació del poble d'Israel).
3. Nombres (història dels quaranta anys en el desert i tot el que passà allà).
4. Levític (també sembla la història del desert però en realitat és un llibre sacerdotal, qüestions legals afegides després).
5. Deuteronomi (*deuteronomo* o llei, un llibre tardà que s'afegí posteriorment).

Ens interessen en especial el Gènesi (preparació i gestació del poble d'Israel) i després l'Èxode i els Nombres (fundació i consolidació del poble d'Israel). Tot això és un mite, no una història. El Gènesi no va ser el primer llibre que es va escriure (és més aviat tardà perquè la gent només s'interessa pel passat quan ja costa recordar-se'n). Dins del Gènesi, la darrera part escrita és la que va d'Abraham a Moisès. Després hi ha un tros d'història primitiva (des d'Adam fins a Abraham passant per Noé). També hi trobem la història dels patriarques (els podem dividir entre els antediluvians o previs a Noè i els postdiluvians) i la història de l'origen de l'univers.

És important dir que aquests cinc llibres, i especialment els Històrics, s'alimenten de quatre fonts diferents. La unió bíblica és tan laboriosa que fa difícil destriar els diferents mites de les diferents fonts però és important saber-ho fer perquè es poden entendre moltes més coses del mite original (la Bíblia polícolora és molt didàctica en aquest punt ja que t'indica en cada moment de quina font prové el text).

El Regne de Judà serà molt important cap al final de la història d'Israel, quan Israel serà venjat i els israelites passaran a dir-se jueus. Però a tota la primera part de la història és més important Israel, el Regne del Nord, situat en un lloc econòmicament important: per allà passaven totes les caravanes que anaven de Mesopotàmia a Egipte. En canvi Judà es trobava dalt d'una muntanya pelada, molt mal comunicat i amb tendències integristes, com tots els que estan mal comunicats; en canvi, la gent que està a prop del mar, que tenen comunicacions per mar i per terra, són molt més variats i oberts, però també es corrompen més fàcilment. Els primers es caracteritzen per massa santedat, massa compliment i rigorisme, i els segons per ser deixats, barrejar-se i permetre-s'ho tot. Són dues tendències molt interessants.

A la Bíblia queden reflectides aquests dues tendències: la primera és la jahvista, que és més monàrquica, més dominadora i de poder polític, que és la més antiga i que pertany al regne del sud. I també podem trobar l'elohista que és la gent espiritual del regne del nord. Aquesta gent espiritual (els profetes) se separa del poble depravat i del seu rei. En la font monàrquica, la jahvista, allò diví i l'humà estan molt més lligats: monarquia i Déu, herències i promeses de poder, és tot la mateixa cosa integrista, el fonamentalisme que lliga el poder civil amb el poder espiritual.

Tot i que a la Bíblia s'explica que els dos regnes eren un de sol (convenia políticament explicar-ho així), el més probable és que fossin regnes separats que es varen ajuntar a partir de David (que fundà com a capital conjunta Jerusalem) i també durant el regnat de Salomó. Després, cap al 900

aC, es tornen a dividir i és quan se separen també les dues fonts de les quals estem parlant. Aleshores comencen dues nissagues de reis paral·leles: la del Nord, amb el rei Jeroboam, i la del Sud, amb el rei Roboam.

El regne del Nord (Israel), tan ric i ben comunicat, era envejat pels veïns forans. Un d'aquests veïns era el gran imperi assiri, amb capital a Nínive, que començà a créixer primer cap a Mesopotàmia, després cap al nord (fins al Caucas) i cap a l'est buscant el mar, conquerint Síria, Líban i Israel. Molta de la població d'Israel és deportada¹⁵ i una altra part es refugia al regne del Sud, que són precisament els portadors de la tradició elohista, essent un col·lectiu marginat. Aquests s'inventaren una "segona llei" (o *Deuteronomos*), que feien derivar directament de Moisès, i que no fou trobada fins després de cinquanta o seixanta anys. El Deuteronomi és el cinquè llibre del Pentateuc, on fan dir a Moisès tot el que convenia als elohistes, fins i tot amb quelcom que era habitual en aquells temps com són unes malediccions terrorífiques per a totes aquelles persones que no complissin amb les lleis escrites.

Quan aquests escrits van ser trobats pels sacerdots del regne del Sud, es van espantant precisament per totes aquestes malediccions i els van portar davant del seu rei losies que en llegir-los també s'espantà i es va estripar els vestits, es va posar cendra al cap¹⁶ i va decretar una espècie de penitència a tot el poble per no haver complert la llei de Moisès. El resultat és que varen fer una reforma a tot Israel posant aquesta segona llei com la vertadera, la deuteronomista. La característica del deuteronomista és el pietisme, una etapa que passen gairebé totes les religions. Els protestants són molt pietistes, el catolicisme va tenir també els seus pietistes sobretot al segle XIX i principis del XX. Pietisme fa referència a una religió sobretot de tipus sentimental, emotiva, una religió psíquica, per sobre del llenguatge místic o del teològic¹⁷. En definitiva, el deuteronomista prové de l'elohista: el profetisme que degenera es converteix en pietat. No és una evolució, jo entenc que és una degeneració des del punt de vista espiritual.

A partir d'aleshores i durant els següents dos segles es van anar fonent les tres fonts: la jahvista, l'elohista i la deuteronomista. D'aquesta fusió ens ha quedat la Bíblia i cadascun dels seus llibres no són més que una gran fusió de corrents que s'han tallat a trossos i s'han combinat unes amb les altres.

El regne del Sud també va ser escombrat més tard pel segon imperi dels babilonis, el de Nabucodonosor, i la majoria de rics, aristòcrates i sacerdots amb poder del regne de Judà foren deportats a Babilònia. El poble senzill que es va quedar es va alimentar de la integració de les tres fonts presidit pel profeta Jeremies. Babilònia, al cap de poc, va caure en mans dels perses, que tot i ser gent bàrbara, menys civilitzada (per ser indoeuropeus) i amb una mentalitat molt diferent, toleraven els seus costums i la seva religió: els deportats es van poder reunir sota el profeta Ezequiel, pare de la font sacerdotal. Poc a poc van anar refent la Bíblia de memòria, afavorint els seus propis interessos. Creien, recordeu que eren persones molt poderoses, que

¹⁵ Són les primeres deportacions de les moltes que hi haurà a la història d'Israel.

¹⁶ Aquests signes són típicament orientals.

¹⁷ És interessant això que estem dient, perquè a partir de l'any 70 dC, quan els romans escombren i escampen tots els jueus, fins avui dia, la gran majoria del judaisme és deuteronomista.

quan tornessin de la deportació recuperarien el mandat de la seva terra (acabaran constituint la teocràcia d'Israel) i es van preparar tot escrivint la Bíblia al seu gust i mida¹⁸.

Quan els sacerdots tornaren a Israel, encara sota domini polític persa, xocaren amb la tradició bíblica instaurada allà. Les baralles van ser terribles, tant que van haver d'intervenir els perses. I hi ha dos llibres on s'explica aquesta història; són dels llibres de Josuè i de l'Exateus, dos llibres històrics molt interessants. Cap a l'any 400 aC, arriben a entendre's i fan una amalgama de les dues bíblies en la que també s'hi barregen elements de la cultura babilònica (molt culta i civilitzada) i fins i tot elements de la civilització índia. Tot plegat és el que conforma la Bíblia que tenim avui dia.

El que més domina a la Bíblia és la font sacerdotal i s'elimina tot el que es pot de les altres tradicions (tot i que en queden rastres molt significatius). Per tant, no et pots llegir la Bíblia innocentment. Fins i tot la presentació en forma d'una història lineal¹⁹ està pensat perquè el fonament de la religió i la tradició tingui el seu origen en els sacerdots, per assegurar el seu poder.

L'any 300 aC. arribà Alexandre Magne escombrant tot Grècia, Turquia, Síria, Palestina, Mesopotàmia, Pèrsia fins a l'Indus, on ara hi ha els afganesos. Alexandre Magne morí molt jove i el regne es partí a trossos: d'una banda quedaren els egipcis o làgides, amb una dinastia descendent de Ptolemeu, i de l'altra els siris o selèucides, instal·lats a Mesopotàmia, amb Selèucia²⁰ com a capital. Els grecs quedaren apartats.

Palestina es trobà enmig dels dos imperis. Primer quedà sota domini dels làgides d'Egipte (del 300 fins al 200 aC.) que respectaren la seva existència i les seves particularitats. Però després seran envaïts pels selèucides del nord, impel·lits per la fama de les riqueses dels jueus i de Jerusalem²¹. La invasió serà rebutjada gràcies a una reacció popular i es culminarà la guerra amb la construcció d'un segon regne d'Israel dominat, ara sí, pels monàrquics jahvistes en lloc dels sacerdots. Però la tranquil·litat no dura massa: comencen a ser atacats per l'esquena pels romans, que ja s'havien menjat Grècia i el regne dels selèucides, i seran dominats per aquests fins al temps de Jesús.

Per tant, les quatre fonts que trobem a la Bíblia, resumint-ne les característiques de les mateixes, són:

¹⁸ Per exemple, en escriure la famosa creació de l'univers ho van fer en sis dies per tal de que el setè dia (el dissabte) es descansés. Els sacerdots, donat que no tenien forma d'influir en els aparells polítics perses, inventaren la festa del dissabte perquè la gent no treballés, anés a escoltar-los i pagués el tribut al temple. Recordeu que en els evangelis del temps de Jesús les manies i les obligacions respecte els dissabtes eren infinites, és a dir, des de que els sacerdots tornaren de Babilònia (cap al 550 fins a Jesucrist són uns cinc-cents anys de rigorisme sacerdotal total, de poder a través del sacerdocí). El poder a través del sacerdocí és fins i tot pitjor que el poder polític, perquè com a mínim aquest darrer ha de justificar el seu mandat a través de lleis o a través del que sigui, mentre que el poder sacerdotal es basa en una font divina no raonable, inapel·lable, domini per domini. Déu és un perfum que s'accepta o no s'accepta, és qüestió de convicció no domini!

¹⁹ Occident té un sentit del temps lineal molt fort i això li ve precisament de la Bíblia, de la tradició sacerdotal.

²⁰ Els seus grans emperadors seran Seleuc i Antíoc.

²¹ Aquest episodi està explicat en el primer i segon llibre dels Macabeus.

Jahvista (ve de JHWH, o tetragrama sagrat). Mai no es parla directament de Déu o s'hi fa referència amb altres noms. És una font que prové del regne del Sud, Judà: gent molt sàvia, laica i molt directa, més aviat polítics, militars i estudiosos, tots ells molt místics. Aquesta tradició arrenca cap al 850 aC tot i que dura molt i té aportacions molt més tardanes.

Elohista (ve d'Elohim, nom pel qual tots els semites coneixen Déu). Els elohistes vénen del regne del Nord; tenen un origen més aviat profètic (són més religiosos que els anteriors) i arrenquen cap el 750 ó 800 aC

Deuteronomista (és una derivació dels anteriors i cronològicament posterior). Són més levítics (barreja entre sacerdot i profeta i van degenerant progressivament cap als sacerdots) que emigren al sud. Aquesta tradició pot datar-se al voltant del 622 aC.

Sacerdotal. Té molta influència Babilònica i és la tradició més tardana (al voltant del 550 aC. aproximadament). Aplega gent de molta categoria, classe alta sacerdotal que té com a referent Ezequiel. No tenien cap escrit bíblic i s'ho inventaren tot.

8. Abraham el bandoler

En aquest tros apareix Abraham com un bandoler, a l'estil d'en Joan Serrallonga o en Curro Jiménez. En realitat els bandolers eren dissidents (per raons polítiques, religioses o fins i tot judicials, per haver robat o matat algú) que fugien a viure a les muntanyes per evitar les persecucions. Dels bandolers se'n deia *jabirus*, i hi ha qui diu que això significa hebreu. Abraham fou un *jabiru* i també el fundador del poble hebreu. Vegeu el cap.14, verset 13: “un escapat de la matança que va haver-hi va informar Abraham, l'hebreu”, és a dir, el bandoler “que vivia a l'alzina de l'amorita Membré, germà d'Eixcol i d'Aner, i ells eren aliats d'Abraham. (...) ell aixecà els partisans que eren els seus familiars en nombre de 318”. També es veu que Abraham tenia tota una colla de mercenaris a sou (les rapinyes que feien), 318 homes, que es diu aviat.

9. L'origen del domini religiós – la superació: la fi dels temps.

En els períodes més durs de l'esclavisme²² no hi havia festa, ni dia de descans, ni tampoc dissabte. Els esclaus no aguantaven aquest ritme i es decidí atorgar-los un dia de descans cada 28 dies²³. Però això no era suficient i poc a poc s'anaren afegint més dies de repòs. Aquests no eren per festejar Déu, ni tan sols es devien a raons humanitàries, sinó que eren la condició necessària perquè els amos poguessin disposar indefinidament de les seves màquines de treballar. Els semites tenien per costum fer una festa setmanal, quelcom que ha influenciat la tradició cristiana, però els romans feien festes de tant en tant, sense una regularitat determinada.

22 L'esclavisme incloïa tant els esclaus pròpiament dits, com les dones i els fills. A la Bíblia es diu: “no robaràs, no desitjaràs la dona del teu pròxim, ni els seus fills, ni els seus servents, ni els seus esclaus i soldats”, tot en un mateix paquet.

23 A Babilònia tenien un calendari lunar del temps del matriarcat: els mesos eren de 28 dies, igual que els cicles menstruals. El segon calendari va ser solar, el patriarcal.

Els jueus acabaren sacralitzant el dissabte per raons més aviat poc divines. Pels sacerdots d'Israel, que usaven la religió pel poder, el dissabte no solament servia per descansar i per lloar el senyor, sinó fonamentalment servia per fer política d'amagades de les autoritats perses establertes. S'utilitzava per cobrar els tributs del temple, que era el que nodria els pressupostos d'aquesta espècie d'Estat dissimulat. En dissabte no es podia fer res, tan sols anar al temple a resar i, sobretot, pagar. Crearen les castes sacerdotals per dominar el poble²⁴. Erich Fromm afirma que al llarg de la història el 80% de l'ordre establert per subjectar una societat és religiós i el 20% policial (guàrdia civil, jutjats, presons, etc.). La religió, en aquest sentit, quan s'usa com a poder i per al poder, és l'opi del poble. És cap al 500 aC. quan el poble d'Israel està dominat per la casta sacerdotal. La rigidesa de les seves normes religioses els va fer caure, com encara ara hi ha qui hi cau, en la casuística: a la Bíblia s'explica com va caure un ruc en un forat i no el van poder treure perquè era dissabte; o com no es podia curar els malalts per la mateixa raó. Moltes d'aquestes lleis s'han posat en boca de Moisès com si aquestes existissin des de l'inici dels temps, però no és veritat, tenen origen sacerdotal.

Els primers cristians van fer un salt endavant (que després es va tornar a rectificar): anul·laren el dia sagrat perquè per a ells tots els dies eren sagrats. En el llibre "Sagraments i cultes segons els pares antics" es diu: "Eusebi comença presentant la seva teoria del dissabte jueu: *els homes de Déu ens oferien la imatge d'aquest dissabte celest i d'aquest perfecte benaventurat descans. (...) Ells s'abstenien de les coses que s'apartaven massa de Déu i es dedicaven a la contemplació de les coses divines consagrant-se dia i nit a la meditació de les escriptures. Vivien en el descans i celebraven Sants Dissabtes (...). La Llei de Moisès assenyala un dia particular sobre les masses perquè com a mínim aquell dia abandonessin els seus treballs ordinaris i es dediquessin a la meditació de la Llei divina.* Per comprendre bé aquest passatge, és necessari recordar la posició d'Eusebi en relació a l'Antic Testament. Segons ell, la perfecta religió es predicava ja en el temps dels patriarques. Aquests creien en el Déu únic i en el verb i predicaven la moral evangèlica. Més tard, per causa dels pecats dels homes, va aparèixer la llei. L'Evangeli és simplement un retorn a aquest estat primitiu, no al del pecat original, sinó al del temps dels patriarques. D'aquesta manera els patriarques apareixen com a models de la veritable filosofia que Eusebi, igual que Orígenes²⁵ i els monjos d'Egipte, els seus contemporanis, concep una contínua meditació de l'escriptura: la seva vida era, per tant, una festa perpètua²⁶ i aquesta vida contemplativa, la dels patriarques, la mateixa que la dels cristians, és imatge del benaventurat descans del cel, on els lliurats per sempre de tota servitud podran contemplar les realitats intel·ligibles".

Continua citant l'autor la tesi d'Eusebi: "El dissabte fou, al seu torn, introduït per la llei de Moisès en atenció a la massa²⁷ del poble com a mitjà educatiu per portar-la a la pràctica més perfecta del dissabte espiritual i

24 El domini no té només aquest origen: abans de les castes sacerdotals el patriarcat s'imposà a les tribus com una autoritat incontestable.

25 Eusebi (260-340 dC) fa seva la tesi d'Orígenes (183-253 dC.).

26 Precisament al revés que al principi de l'esclavitud, quan hi havia un treball perpetu.

27 Poble massificat, poble espatllat, perquè un poble no espatllat està sempre de festa.

perpetu. El dissabte no estava proscrit als sacerdots sinó només a qui no era capaç de consagrar-se durant tota la seva vida al culte diví i a les obres agradables a Déu. El diumenge cristià és equivalent en el Nou Testament al dissabte jueu. També aquí es considera que l'ideal és la festa perpètua en la que viuen els contemplatius. Recordem les paraules d'Orígenes: "El Perfecte, ocupat contínuament del verb de Déu, obres i pensament, es troba sempre en els dies d'aquest verb i tots els dies són per a ell diumenge. Però en atenció a les masses, s'ha fet precís un dia particular que marqui aquest verb".

La idea final és que el cristianisme no és una religió com el judaisme o l'hinduisme, sinó que és la culminació de totes les religions. El petit problema amb el que ens trobem és que estem obligats a seguir una religió que no està adaptada al nostre entorn sinó a l'entorn jueu: aquí estem fent judaisme quan s'hauria de fer religió catalana i superar-la. Els jueus han de fer religió jueva i superar-la, els hinduistes han de fer hinduisme i superar-lo. Totes les bones religions ensenyen com superar-les. Quan una religió manté la gent en la servitud és una religió malsana, una forma de dominar.

Aquesta plenitud és el que en la terminologia bíblica s'anomena "la fi del temps", l'eternitat; no hi ha anys litúrgics, no hi ha dissabtes, el diumenge és etern. Sant Pau diu: "tot és vostre". Sant Joan de la Creu no va posar cap camí dalt la muntanya perquè per al just no hi ha llei, per tant no hi ha llei del dissabte, ni llei del diumenge. A més, hi posà, dalt de tot del cim (la perfecció) "convit permanent", festa perpètua. La gràcia està en que la festa s'esdevingui enmig de la vida quotidiana: en l'esclavitud, en els problemes, etc.. La persona que ha arribat a aquesta plenitud està més enllà del bé i del mal sense moure's d'aquest món, la vida eterna en un món concret en lloc d'un cel abstracte: "Vingui a nosaltres el vostre regne". Això només ho visqueren uns quants cristians primitius, mantenint-se com pogueren dins l'estructura eclesiàstica. Per tant, el mite autèntic és etern, la litúrgia col·lectiva no té moment ni hora concertada. La plenitud pot ser individual i de tant en tant expressar-se col·lectivament, sempre i quan no esdevingui una obligació. El que fa Moisès és instaurar regles, lleis, quelcom que mata el mite espontani dels pobles.

Mirant-ho des de la nostra òptica pot semblar escandalós, sobretot perquè en una societat reprimida des de fa tants de segles com la nostra, quan es destapa l'olla pot haver-hi un gran pet, una anarquia total i perillosa. Probablement, els pobles primitius que vivien constantment en llibertat no necessitaven fer orgies espectaculars o si ho feien no ho vivien com una transgressió. Tot esdevenia espontani i lliure. Ara, en canvi, la missa cristiana del diumenge és obligada, una càrrega enlloc de ser un alliberament. Si es vol anar cada diumenge a missa per celebrar una festa, perfecte, però no sempre serà festa per a nosaltres cada diumenge!

Totes aquestes lleis han estat bones, a vegades, perquè ens han conduït cap a la plenitud del cristianisme. Són positives com a camí, com a entrenament previ i pedagògic fins que arribi el dia en que puguin ser superades i hom es pugui guiar per una llei radical i bàsica inspirada en el mateix esperit. Però ens hem estancat en el cristianisme de l'etapa pedagògica, com si fos l'única que existeix. No es veu la religió com una etapa progressiva, sinó com una llei immutable i igual per a tothom.

10. El mite de l'origen de l'univers: l'home i la semblança amb Déu.

Al final del primer mite Déu fa l'home i la dona a imatge i semblança seva. Aquí no es parla de cap costella, no s'hi respira el to masclista d'altres escrits però ens planteja de ple un dilema molt important: ens assemblem o no ens assemblem a Déu? El presocràtic Xenòfanes de Colofó (570-475 aC.) digué que *“Homer i Hesíode han atribuït als déus tot allò que és motiu de vergonya i reprovació entre els homes: el robatori, l'adulteri, l'engany mutu, etc.. Però els mortals s'imaginen que els déus han nascut, tenen vestits, veu i figura humana com ells. Els etíops diuen que els seus déus són petits i negres, els nòrdics que els seus tenen els ulls blaus i el cabell ros; i si els bous i els cavalls i els lleons tinguessin mans i fossin capaços de pintar amb aquestes i de fer figures com els homes, els cavalls dibuixarien les imatges dels déus semblants a les dels cavalls i els bous semblants a les dels bous, i farien els seus cossos tal i com cadascú té el seu. Existeix un sol Déu, el més gran de tots els déus i els homes, no semblant als mortals ni en el seu cos, ni en el seu pensament”*. Aquesta idea era revolucionària en un entorn que creia precisament el contrari. En un mateix sentit Feuerbach (segle XIX) digué: *“La tasca de l'Edat Moderna ha estat la realització i la humanització de Déu, la transformació i la dissolució de la teologia en antropologia”*. Així que en realitat Déu està fet a la nostra imatge i semblança i no a la inversa, com diu la Bíblia.

El mode religiós – pràctic d'aquesta humanització de Déu fou el protestantisme: ja no es preocupaven, com el catolicisme, de què era Déu en ell mateix, sinó solament de què era per a l'home. La tendència especulativa i contemplativa (teologia) dominant fins al moment passà a ser essencialment cristologia, és a dir antropologia religiosa. Es projectà en Déu tot allò desitjable per als homes en grau superlatiu (la bondat màxima, la intel·ligència màxima, etc.).

Es va allunyant cada vegada més Déu dels homes fins arribar a l'ateisme occidental del segle XIX quan es transforma la fe en el transcendent en una declaració de fe racionalista (creure que les lleis de la naturalesa i de la física funcionen molt bé sense Déu). S'acaba dient que Déu no és més que una concessió de l'home.

Spinoza digué: “Déu o sigui la naturalesa”. Aquest filòsof va intentar unir dos pols: el model occidental que parteix del subjecte humà per anar cap a un Déu personal i el model que parteix de l'objecte del món, del cosmos, de l'univers, desembocant en la naturalesa transcendent. Normalment ens decanem cap a un o altre model, cap el personalisme o el panteisme, però sense arribar mai al punt d'equilibri que pretén aconseguir Spinoza.

Si pensem concretament en les paraules “a imatge i semblança de Déu” ens adonem que no hi ha una identificació total entre els homes i la transcendència, malgrat també hi hagin coses en comú. No podem saber si la transcendència és home, dona, naturalesa, persona o si està per tot arreu, si la divinitat és bona o malèvola, etc.. S'està intentant atrapar, a través de les definicions i atributs externs, una vivència interior i mística, una “imperència”.

Només els místics arriben a una identificació plena amb Déu. Explicava el pare Estanislau, un gran contemplatiu benedictí que sabia moltes coses dels cristians ortodoxes, que un bon dia va desaparèixer un monjo d'un monestir de

Rússia. Després d'uns dies un pastor els explicà: "Ahir al vespre tornava a casa travessant el bosc. Era fosc i enmig d'una clariana hi havia aquest home que vosaltres heu perdut, agenollat, com en èxtasi, i anava dient "Sóc Déu, sóc Déu". Quan al dia següent vaig tornar a passar pel mateix lloc, estava mort".

Aquesta anècdota il·lustra una mica la idea de que els profetes i els homes que veuen Déu moren. El final del camí místic porta a una identificació tal amb Déu que hom pot dir "Sóc Déu"; en realitat l'individu deixa d'existir, es mor (no necessàriament físicament). El mestre Eckhart i altres místics creien que la persona desapareixia al fusionar-se amb Déu, es divinitzava del tot, es feia unitat amb Déu. Aquesta visió fou condemnada per l'Església Catòlica: el dogma que s'establí deia que la persona humana podia arribar a intimar molt amb Déu, com d'amic a amic, però no en vida. Ramon Llull, igual que Sant Joan de la Creu o Santa Teresa, ho tenia molt clar. Tots ells escriviren en codi per tal de no contradir el dogma religiós i no ser condemnats.

11. El mite de l'origen de la humanitat: el mite de la crisi original (Gen 3-11) - El mal. El pecat.

La gent pensa el cel com una etapa que ve després d'aquesta vida. Hi ha una preocupació pel que succeirà "després", com si l'Eternitat tingués etapes²⁸ perquè normalment vivim del passat i de cara al futur, del que som al que volem ser, sense viure el present. Tenim una mentalitat temporal que hem de trencar. Després de la mort física no hi ha res. L'altra vida no és després d'aquesta, sinó sota d'aquesta vida, equidistant de qualsevol punt d'aquesta, paral·lela al transcurs de la història. La transcendència es viu en qualsevol moment de la vida i llavors vivim una mort mística.

És la connexió d'aquest amb l'altre món el que dona la felicitat perpètua. Això significa que tothom pot ser feliç en qualsevol moment. El problema, és saber-hi anar. Quan més engegat s'està pel progrés i la història, més costa anar cap a l'eternitat. Al bell mig de la vida, quan som adults, és quan disposem de més capacitat i forces i per apropar-nos a la transcendència. Tothom es recorda de Déu quan s'està morint²⁹, però això no te cap mèrit, malgrat se'ns presenti com a símbol de l'home de fe. Fixeu-vos que els capellans deien que només amb un acte de contrició al final de la pròpia vida ja se't perdonava tot. Al final, tot és perdonable, fins i tot l'ateisme, però no perquè perdis o no perdis la fe, sinó perquè hom ja no hi és, s'està perdent a si mateix, ja no té plena

28 Un tema curiós és el de la reencarnació; es pensa que després de la mort el "jo" torna a viure una vida posterior, com en un cicle, però en realitat el "jo" desapareix, es torna diví, es fon amb el tot. No s'ha de confondre el "jo" amb el carnet d'identitat perquè no es pot confondre la gota d'aigua amb la superfície de la gota d'aigua. Quan la gota d'aigua cau al mar, es salva tota, però desapareix la forma. D'aquest mar en tornaran a sortir altres gotes que portaran partícules d'aquesta gota primera. De la mateixa manera, el jo es fon en el tot, però no se'n perd res.

29 Molta gent té por de la mort. La mort, a Occident, ha estat arraconada, amagada, dissimulada, oblidada, però a Orient, està dins la roda de la vida i és meravellosa, perquè et purifica. A totes les tradicions existeix la mort mística, l'acceptació de la mort en qualsevol moment de la vida. El místic viu mort i desenganxat de tots els lligams. Aquesta mort, en totes les tradicions, es troba entre l'ascètica i la mística, un punt entre un món i l'altre. Buscant un símil amb l'astronomia, és el que passa entre les forces de gravetat de la terra (l'ascètica) i la lluna (la mística): a partir d'un cert punt de llunyania, desapareix la força de la gravetat de la terra i comença a actuar la força de la gravetat de la lluna i en el punt mig (la mort mística) les dues forces es contraresten i s'anul·len.

consciència ni capacitat sobre els seus actes. La gràcia està en veure-hi clar quan estàs al bell mig de la vida.

Viurem el paradís³⁰ terrenal si vivim en l'eternitat i, alhora, en la dimensió temporal. Aquest món no necessàriament ha de ser dolent. La idea de la crisi original és que vam ser expulsats del paradís terrenal i ara vaguem pel món sense poder tocar el fons transcendent. Quan l'eternitat se separa de la vida de l'home, neix la noció d'un Déu extern a l'home. Els antropòlegs situen la primera menció de la divinitat fa 4.500 anys, i si els fem cas, entendrem que abans l'home vivia tan profundament la transcendència que no necessitava mencionar-la: vivia en un paradís terrenal. Des d'un punt de vista científic³¹ sembla ser que la pau fou la norma de conducta de la humanitat fins fa només uns tretze mil anys (enfront dels quatre milions d'anys d'existència que té la humanitat). Per tant s'ha viscut, durant tres milions d'anys, en la no violència, sense guerres, fins i tot entre els homes i els animals (al principi de la Bíblia es diu que els animals no s'han de menjar sinó que se n'ha de tenir cura; després del diluvi ja està permès menjar animals³²).

És important tornar a viure la nostra vida d'aquesta manera. Cadascú de nosaltres (individualment o amb altres) ha viscut aquest plenitud en un moment o altre de la seva vida. La felicitat a la que es refereix el mite del paradís s'ha d'entendre espiritualment: està en l'esperit, no en les coses històriques, i si no mireu els pobres del tercer món. És més, aquesta felicitat pot ser un gran plaer en el sentit físic, però també es pot donar una felicitat sense plaer, tal com crec que Jesús va viure la seva crucifixió. Quan Jesús està morint diu una frase terrorífica: "Déu meu, Déu meu, perquè m'heu abandonat". Però tot i que sembla que sigui una manifestació de dolor i desemparament, en realitat hi ha un embolic teològic molt gros. Primer diu "Déu meu", pel que es dedueix que Jesús no és Déu, i després afegeix que ha estat abandonat i fa trontollar tota la seguretat del món dels cristians. Alguns expliquen que Jesús, com a bon jueu, estava resant amb el salm que profetitzava les circumstàncies de la seva mort, però penso que més aviat va ser al revés: els apòstols van fugir atemorits en el moment de la seva mort i després van posar en boca de Jesús aquest salm per explicar quelcom que no havien presenciat³³.

30 Paradís ve d'una paraula persa (paradeium) que es referia a un paradís físic, un jardí, amb moltes flors, aigua i hort. D'aquesta idea de paradís se'n parla al Gènesi 2-4; és el nucli mític del tema de l'origen de la humanitat. El *paradís terrenal* és una paraula més aviat teològica que intenta diferenciar entre aquest i l'altre món; es parla de paradís per referir-se a l'altra vida i s'usa l'adjectiu terrenal quan es connecta el paradís amb aquesta vida (la presència de l'eternitat a la història). La Bíblia no deixa de ser una irrupció de l'eternitat dins la història, malgrat domini la font sacerdotal que té ben poca cosa d'eternitat.

31 Els metges arqueòlegs que estudien els ossos del Paleolític han vist rastres de reuma, o d'accidents, però no d'agressions. Tampoc es veu violència entre els homes en les pintures rupestres. Un altre tema és perquè va començar la guerra de l'home contra l'home, que empeltaria amb el tema de la crisi original.

32 Això que aquí es presenta com un mite, a Orient és real: el vegetarianisme i el respecte per tota vida humana es practica extensament.

33 Això acostuma a passar amb totes les profecies (gairebé totes són falses). No hi ha mala intenció sinó que més aviat és un estil literari que llavors es feia servir molt: quan no es sabia un detall narratiu es buscava quelcom més antic per omplir el buit de la desconexió. No reflectia el que havia passat sinó el desig del narrador que passés tal com estava escrit a la antiguitat. Semblava doncs, que les coses s'havien dit amb anticipació als esdeveniments i es convertien en profecia.

La crisi ve quan els homes expulsen el paradís del món, quan expulsen Déu, i no pas a la inversa. Però el paradís, l'harmonia, empeny per tornar. En el Llibre de la Saviesa es diu: "La meva delícia és estar amb el fills dels homes" i Sant Joan Evangelista ho resumí amb la següent imatge: "Déu està al cel i va decidir portar la tenda aquí a la terra" (la tenda, per un habitant del desert, és molt important); el mateix "Pare nostre" prega: "vingui a nosaltres el vostre regne".

Aquesta òptica és molt diferent de la que s'ha estès tradicionalment i que intenta col·locar un paradís llunyà, un punt de vista pessimista des del moment en que se sobreentén que no hi ha remei per al món on vivim i s'ha de buscar un altre món perfecte. És evident que aquesta versió interessa sobretot al poder perquè fa homes passius i deixa per una altra vida la resolució de les injustícies d'aquesta. L'altra manera de mirar-s'ho, molt més revolucionària, implica una voluntat forta per arreglar aquest món, l'altre ja ho està. A l'Apocalipsi es diu: "Veig la Jerusalem santa com una esposa abillada per rebre el seu espòs baixant del cel a la terra". Es vol recuperar l'espòs perdut, el paradís. "Estic darrere la porta i truco. Qui m'obri, entraré, faré estada amb ell i soparem junts". A la Bíblia quan es vol manifestar un amor místic total s'utilitza la imatge de "sopar junts"; és la mateixa idea de l'eucaristia del Sant Sopar.

El missatge del mite de l'origen de la humanitat és que hi ha un paradís que anem perdent progressivament i que podem recuperar sempre i quan ens n'adonem. Els primers cristians creien que amb el cristianisme s'havia recuperat el paradís terrenal. Malgrat sembli molt difícil tornar al paradís original, cal que cadascú de nosaltres construeixi el seu propi estat d'harmonia. I aquest és un bon objectiu.

12. El mite dels àngels caiguts i la separació entre els àngels bons i els dolents.

La Bíblia ena ha arribat amb un predomini impressionant de la font sacerdotal enmig de la qual es toleren altres escoles i és important recalcar-ho perquè representa un domini mental que dura fins avui dia i és més fort que el que representà la inquisició de l'Església Catòlica. I perdoneu la frase, però si avui dia disposem de la Bíblia és perquè al poder li ha interessat que aquest marc filosòfic sacerdotal es mantingui viu i sigui l'opi del poble.

Seguint la Bíblia, tal i com està endreçada, primer hi ha la creació, després Adam i Eva, seguits de la caiguda, Caín i Abel, etc., com si d'una història es tractés. En canvi, tal com es va escriure, dividint els textos per cronologia i per fonts, resulta que hi ha moltes coses que no estan en ordre cronològic i hi ha altres coses que tan sols són com un flash de saviesa. En aquesta història es van deixar una cosa important que després, jueus o cristians, van suplir, que és el mite dels àngels caiguts i la separació entre els àngels bons i els àngels dolents.

En el catecisme s'explicava la lluita celestial entre Miquel, enviat de Déu i Luzbel que es va rebel·lar i va ser enviat a l'abisme. Aquest tros no hi és al Gènesi però sí el text d'Isaïes (14, 12-15). Com que es un text molt antic, està

escrit sense deformacions i no hi apareixen àngels sinó simplement homes que es pensen que són déus³⁴. En aquest text no s'usa la paraula "àngel" en sentit de "paraula de Déu" sinó que es refereix a una persona humana amb molta categoria espiritual: si és bona és un àngel i si no, és un diable.

La conclusió mítica de tot aquest tema també es pot trobar al llibre del profeta Ezequiel. A peu de pàgina hi ha una nota que diu: *En aquest capítol s'entrellacen les imatges de Gènesi 2-3 amb elements de la mitologia cananea i fenícia relatiu a l'heroi celestial castigat per les seves pretensions divines.* Aquest comentari està totalment equivocat: és el Gènesi el que fa referència a aquest text del profeta Ezequiel. Els textos de la mitologia cananea i fenícia als quals fa referència eren molt més antics que la hebrea, cosa que significa que la mitologia cananea i fenícia van inspirar la mitologia hebrea. Tampoc no és cert que es tracti d'herois celestials sinó terrenals amb pretensions divines, que és l'essència del mite de la caiguda dels àngels. Som fets a imatge i semblança de Déu però no som Déu. La cita a peu de pàgina continua dient: *La figura de l'heroi és personificada pel Rei que encarna l'orgull de la ciutat de Tir, això sembla que és real*³⁵.

Seguim ara amb el text d'Ezequiel (cap. 28): El senyor em va comunicar la seva paraula i em digué: Fill d'home, digues al Rei David, això que et fa saber el senyor Déu sobirà: la teva supèrbia t'ha fet dir "Sóc un déu, visc en una seu divina, en el cor mateix dels mars". Tu que ets un home, i no pas un déu, tens pretensions divines. Ets més savi³⁶ que Daniel³⁷!. Cap secret no t'és desconegut. Amb habilitat i enginy t'has creat una fortuna, has atresorat or i plata. Gràcies a la teva gran destresa amb el comerç has acumulat riqueses i el teu cor s'ha sentit orgullós. Ja podeu intuir que el pecat no és que l'home sigui espavilat, o ric (quan més savi o ric és un, més en deute està amb la resta de la humanitat) sinó ésser tan orgullós com per sentir-se un déu.

Faré venir contra tu uns estrangers, els més violents de tots els pobles. Desembeinaran l'espasa, es llençaran contra el teu acte meravellós i violaran la teva esplendor; et faran baixar a la fossa i moriràs de mort violenta en el cor mateix dels mars. Quan siguis davant dels teus assassins, encara gosaràs dir que ets un déu? En mans dels qui et mataran, seràs ben bé un home i no un déu. Patiràs la mort dels incircumcisos, a mans d'estrangers. Sóc jo qui t'ho diu, jo, el Senyor Déu sobirà. Quan el rei no feia el que havia de fer i es dedicava a conrear el propi profit, havia de sorgir un profeta per suplir-lo o derrocar-lo i

34 En aquell temps (entre el 1000 i 1500 aC.) els àngels no existien; la idea dels àngels apareix amb els perses, cap al 400 aC., encara que el mot vingui d'angelos, del grec. S'introduirà la figura dels àngels per tal d'evitar el politeisme. Però anteriorment, trobem santedats que no són Déu però que tampoc són homes i que en els textos més antics apareixen com un anunci de Déu. A l'últim llibre de la Bíblia es parla d'àngels com uns éssers amb entitat pròpia i, segurament, perquè en bona part està tret del llibre de Daniel, aparentment un llibre del temps de Babilònia però escrit dos-cents o tres-cents anys després durant l'etapa persa.

35 El regne de Tir era força petit i el seu famós Rei, Iram, va ser íntim amic del Rei Salomó, el gran Rei d'Israel. Foren els dos grans reis però en el moment del text ja començava a ressorgir l'imperi dels assiris, l'aspiració immediata dels quals va ser arribar al mar per facilitar el comerç i unir-se amb altres civilitzacions.

36 Savi no significa en aquest cas capacitat per fer judicis profunds sinó simplement assenyala que l'home amb el qual parla Déu té cultura i informació.

37 Daniel era un savi famós a tot l'Orient Mitjà.

com que el rei era qui tenia el poder, el profeta sempre anava en contra i profetitzava desgràcies.

Eres un model de perfecció ple de seny i de bellesa acabada. Habitaves a l'Edèn, al jardí de Déu i pedres precioses de tota mena guarnien el teu mantell: el robí el topazi, el diamant, el crisòlit, l'or i el jaspi, el safir, la turquesa; els teus joiells eres cisellats en or, preparats per tu des del dia que fores creat. En aquest punt hi ha el nexa amb el mite del paradís.

Més endavant Ezequiel construeix el temple perfecte col·locant-hi una porta amb cadascuna de les pedres precioses que s'esmenten en aquest tros, idea que després serà recollida a l'Apocalipsi. Tot això demostra que la Bíblia està totalment interconnectada. En aquest sentit, l'Apocalipsi és un llibre críptic, escrit perquè només ho entenguin els iniciats. Sembla que va ser escrit per Sant Joan després de ser torturat per Domicià; fou llençat a una olla d'oli bullent i va salvar la vida per miracle. Llavors l'Emperador el va desterrar a l'illa de Patmos, davant de Turquia, i allà va escriure l'Apocalipsi, escrit en clau per si de cas queia en mans de la policia Romana. La Bèstia és el símbol de Roma i l'Anticrist és l'Emperador. S'hi expliquen molts trucs per escapar de les persecucions de l'emperador, i per animar la gent perseguida. També pinta una nova Jerusalem, que és aquest Jardí de l'Edèn del text d'Ezequiel que recorda molt al del Gènesi (ja hem dit que els seus capítols 1, 2, i 3 són posteriors al llibre del profeta).

A més de la importància de l'autèntica cronologia dels textos, voldria que us fixéssiu en el significat de les pedres precioses del text: són cristalls durs, que no es trenquen, molt poderosos. Són la perfecció química, no només tenen una estructura molecular pròpia sinó que aquesta estructura està ordenada de manera que empresona la llum per reflectir-la des de tots els seus angles a través de diferents concentracions de raigs, que és el que els dona aquesta lluentor característica.

El text continua dient: vora el querubí protector d'ales esteses, jo et vaig donar un lloc Feies estada a la muntanya sagrada dels déus, on passejaves entre pedres de foc; aquest tros és un afegit persa. En alguns temples perses surten gravats una espècie de lleons amb unes ales esteses, són els querubins guardians dels temples i els llocs sagrats. Les pedres de foc fan referència al significat del nom "serafí", i la muntanya sagrada dels déus segurament era el Líban.

Des del dia en que fores creat mantenies una conducta íntegra, però et vas fer culpable. Fixeu-vos que des del començament fins el dia en que va caure, va ser un home perfecte, estava en plenitud, tenia consciència; per tant, l'estat de perfecció no és incompatible amb la consciència del bé i del mal. Això no significa que no es puguin cometre petits pecats, però l'únic pecat real, imperdonable, és el pecat contra l'esperit. Només els místics i els ascetes poden fer aquest tipus de pecat. Jesús perdonava tots els petits pecats, els lladres que robaven per menjar, les prostitutes que treballaven per mantenir els fills o aquell que estafava per poder pagar els tributs. Això són misèries que tots tenim; en canvi, el que Jesús no perdonava era el pecat dels saduceus, dels fariseus, dels doctors de la llei, dels savis i poderosos que malgrat no ser

místics tampoc eren beneïts: sabien molt bé el que es feien i ho feien per dominar els esperits.

El procés cap a la plenitud és sempre el mateix: conèixer-se, posseir-se i donar-se o vendre's. Un procés ascètic diabòlic en que aprens a separar-te del món per ser lliure però un cop has aconseguit la llibertat et quedes a mig camí, resisteixes a l'atracció de l'altra banda i imposes la teva voluntat als altres, com si tu fossis Déu. I això es el pecat dels forts, dels savis, dels rics, als quals no els importa gens ni mica els diners sinó el poder, actuant com si no hi hagués res per sobre d'ells. El comportament d'aquests homes es transforma en menyspreu cap a altres formes de vida: malversen els recursos, utilitzen mitjans de transport tan agressius com els avions, els és indiferent la quantitat de contaminació i brutícia que provoquen, etc.. El pecat no és la grandesa en sí: fer avions, per exemple, és bo sempre i quan es prioritzi el benestar de tota forma de vida. Això explicaria el sentit profund del que va dir Jesús "és més difícil que un ric entri al regne del cel que un camell passi pel forat d'una agulla".

El text continua així: *La prosperitat del teu comerç t'omplí de violència*. L'èxit no es critica però si per vendre has de fer una despesa monumental en publicitat perquè l'altre arribi a desitjar el que no necessita això és estar tocat de l'ala. En el fons tots sabem quan fem quelcom que es passa de rosca. Tots ens envoltam d'amics, de gent que pensa com nosaltres i creiem que la resta del món o no hi és, o pensen semblant a nosaltres, o són beneïts. En canvi, els homes de poder i de govern tenen una visió molt més ampla de la vida perquè reuneixen tots els punts de vista i utilitzen aquesta saviesa en benefici propi.

Per això és important arribar a conèixer una mica la terrible complexitat de la realitat de manera que quan actuem o influïm en el nostre voltant, ho fem amb més coneixement de causa. Aquesta és la grandesa del conèixer-se i del posseir-se sense estar atrapat per cap vici. Posseir-se porta a la independència, la sobirania i l'autodeterminació. Ara bé, quan estàs en aquest punt, pots ser un diable o un déu, Lucifer o Sant Miquel.

La prosperitat del teu comerç t'omplí de violència i vas pecar. Llavors et vaig fer fora de la muntanya dels déus i he eliminat el querubí protector que et va treure d'entre les pedres del foc. Aquí fa referència a l'expulsió del paradís.

La teva bellesa t'ha omplert d'orgull, la teva esplendor t'ha fet perdre el seny. Llavors t'he precipitat a terra, i t'he convertit en l'espectacle dels reis. A l'Apocalipsi, els àngels són entregats a la terra i al final de la batalla passen a l'estany de sofre.

Eren massa les teves culpes. Amb els abusos del teu comerç has profanat els teus santuaris. Per això he fet que s'aixequés de tu una flamarada que t'ha consumit: tots els que t'admiren no veuen en tu sinó cendres escampades. D'entre els que et coneixien tots estan consternats per la teva sort. Ets l'esglai de tothom, no existiràs mai més.

La caiguda dels àngels és la crisi, per excel·lència, la mare de totes les crisis de la qual en deriven les altres. El missatge que transmet és que l'únic pecat important és el pecat d'orgull davant la transcendència. Qualsevol de nosaltres, per gran, savi i ric que sigui, per èxit i poder que tingui, no val el que val l'eternitat. I creure-s'ho implica caure en l'únic pecat important i l'única crisi

important. Aquest mite també es pot resumir amb la frase: *Tot pecat serà perdonat menys el pecat contra l'esperit*. La resta no són pecats, són equivocacions, malentesos, ignoràncies, etc.. Això queda molt ben tipificat en les temptacions. Jesús, abans de començar la seva vida pública, se'n va al desert i allà pateix les tres temptacions del dimoni.

1. La temptació de tenir poder sobre la matèria i, amb això, comprar l'esperit. Jesús portava quaranta dies al desert quan el dimoni li va dir: "Tens molta gana?, doncs fes que aquestes pedres es converteixen en pans, perquè tu pots fer-ho" Jesús li contestà: "No només de pa viu l'home sinó de la paraula que ve de la boca de Déu".
2. El pecat del poder, de voler dominar-ho tot i vendre l'ànima per fer-ho. El dimoni va pujar a dalt d'una muntanya i va dir a Jesús: "Et donaré tots aquests regnes si postrant-te m'adores". Els polítics saben que per poder manar s'ha d'obeir primer als que són a sobre teu. I aquelles persones que volen manar a qualsevol preu, es venen l'ànima.
3. El pecat de creure't Déu. Aquest és el pecat més gran, perquè no solament et creus Déu, sinó que pensen també que Déu és el que ens salva. I això és obligar Déu a ser servidor nostre. El dimoni puja Jesús dalt del temple i li diu: "Home, tu ets el fill de Déu, si et llences els àngels et vindran a agafar". Això ho fem tots, quan únicament pensem en Déu quan estem amb l'aigua al coll.

Suposo que ja haureu endevinat que la **temptació dels àngels** no s'aplica precisament als àngels sinó a nosaltres, que som els qui en realitat patim aquestes crisis. O bé vivim tota la vida despistats, fugint de nosaltres mateixos (cosa que costa perquè hi ha quelcom dins nostre que ens avisa i ens empeny constantment) o bé escoltem. I quan escoltem, Déu ens va demanant cada vegada coses més importants. Les persones acaben no escoltant perquè tenen por, o perquè no volen créixer. A mesura que fas les petites coses que se't demanen, cada vegada en vénen de més grosses³⁸. Si vas obeint, la pujada se't fa més fàcil, i si no vas obeint, si vas resistint-te, la relació amb la transcendència se't fa més i més difícil fins arribar a allò que a la Bíblia s'anomena el dia de la ira; llavors desapareix tota senyal divina i el que ve després és mort, encara que sembli vida.

13.El mite d'Adam i Eva (Gn3).

"La serp era el més astut de tots els animals que el senyor Déu havia fet".

La figura de la serp és d'inspiració egípcia. En el paradís egipci hi havia una serp enrotllada al tronc de l'arbre de la saviesa. En la Bíblia³⁹ també,

³⁸ La major demanda s'esdevé enmig de la vida. És en la plenitud de la vida, en l'etapa adulta, quan es disposa de més potència. I és en aquest precís moment quan se't demanen coses serioses.

³⁹ En la Bíblia però, hi ha dos arbres en el paradís, l'arbre de la vida que donava la immortalitat i l'arbre de la saviesa. O sigui, immortal físicament i savi espiritualment: això era el paradís terrenal, no el celestial. Es parlarà d'aquest tema més endavant.

encara que la idea s'ha torçat perquè l'astúcia de la serp és considerada dolenta a tot l'Evangeli; s'intenta evitar aquesta paraula usant *prudència* enlloc d'*astúcia*, però recordeu que Jesús diu: "*Sigueu astuts com la serp i senzills com els coloms*". I Jesús no pot recomanar quelcom dolent. En aquest fragment s'utilitza tranquil·lament la paraula *astut* perquè s'associa a la serp i la serp és un animal maligne. L'astúcia no té res de dolent i si ho pensem així és perquè s'associa malintencionadament la bondat a la beneiteria i la intel·ligència a la maldat. L'astúcia és una de les formes que pren la saviesa i els egipcis tenien la serp com prototip de la saviesa infinita. Per tant, podem deduir que l'oposició radical entre jueus i egipcis (considerats infidels pels primers), fa que tot el que és bo per uns sigui dolent pels altres i, com a conseqüència, la serp i l'astúcia han de ser dolentes. La cosa s'enreda encara més: si Déu ha fet la serp i si la serp és dolenta, Déu ha creat el mal. La teologia no ens resol pas aquest dilema. Insisteixo que no s'ha de buscar pel camí de la teologia, s'ha de saber endevinar el mite que hi ha al darrere.

Preguntà doncs a la dona⁴⁰: "així Déu us ha dit que no mengeu dels fruits de cap arbre del jardí". La dona va respondre a la serp: "*No, podem menjar dels fruits de tots els arbres del jardí, però dels fruits de l'arbre que hi ha al mig del jardí Déu ha dit que no en mengem, ni els toquem, perquè morírem*".

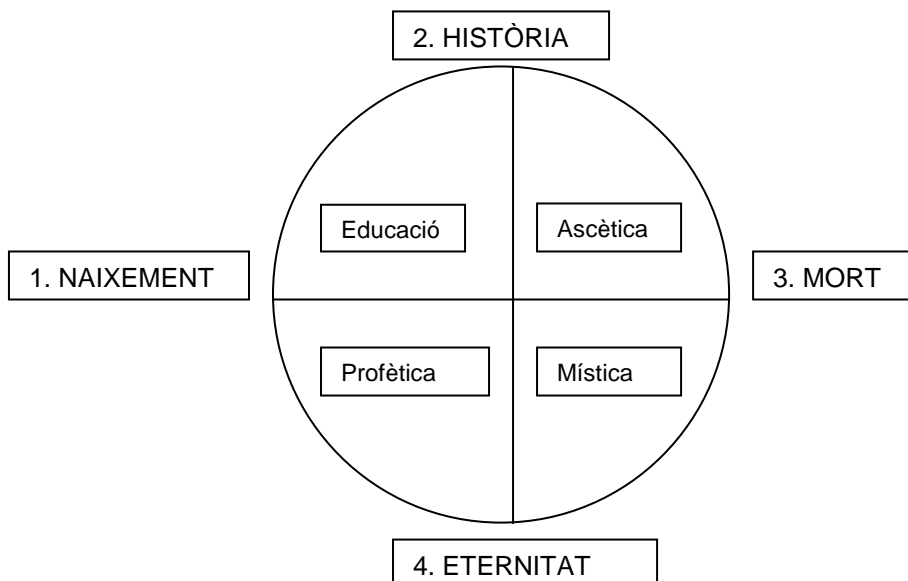
Sembla que s'estigui referint a l'arbre de la immortalitat però en realitat és el de la saviesa. Quan un arriba a la saviesa es veu la mort com un element de vida i per tant s'és immortal o es mor místicament.

La serp li va replicar: "*No, no moríreu pas. Déu sap que si un dia en menjàveu se us obririen els ulls i serieu igual com Déu, coneixeríeu el bé i el mal*".

La serp tempta la dona amb la possibilitat de ser divina ja que la saviesa, el discerniment entre el bé i el mal, és el transcendiment de la mort cap a quelcom millor. El savi que assoleix la immortalitat (en vida o en mort), és com Déu i està més enllà del bé i del mal. Permeteu-me matisar aquest *és com Déu*. Hi ha dues tendències: l'oriental i la vaticana. La primera afirma que quan la persona es mor místicament, es fon amb la divinitat i desapareix, Déu entra en ella: és la divinificació total. En canvi, el Vaticà s'oposa radicalment a aquesta lectura, com a mínim quan la persona encara és viva; en vida l'ànima es pot acostar molt a Déu, ser íntima de Déu, matrimoni espiritual, unió mística, però no unitat, sempre roman la persona. Però en aquest cas la mort no aconsegueix el seu fi que és despullar-nos de tot, fins i tot de nosaltres mateixos. Els egipcis, a la seva tomba, posaven riqueses i menjar, però ho feien per no afeblir-se pel camí cap a Déu, perquè en el camí encara hi ha restes de la personalitat. El tema del pas d'aquesta vida a l'altra els egipcis el tenen molt treballat. *El llibre dels morts* és una transició successiva d'aquesta part a l'altra. Es pot fer un esquema de transició progressiva d'aquesta a l'altra vida.

40 Aquí es posa a la dona perquè en el temps en que s'escriu això, de tradició jahvista, era un temps masculista i patriarcal cent per cent.

Esquema 2: la roda personal i col·lectiva.

La roda sencera (feta en el sentit de les agulles del rellotge) és un procés durant el qual vas canviant poc a poc, vas morint per anar a l'altra vida (com els ascetes i els místics) i naixent per tornar a aquesta (com els nens i els profetes). En referència als nens Jesús diu: *Vigileu de no escandalitzar a algun d'aquests petits meus, perquè els seus àngels veuen a Déu cara a cara. Ara només ens queden els nens perquè hem matat tots els profetes. També matem els nens místicament perquè es creu que són una fulla en blanc per omplir. Creiem que s'ha de donar tot als nens i que l'educació és importantíssima perquè els nens són una fulla en blanc que s'ha d'omplir. No sabem que cada vegada que posem una cosa en traiem una altra de les que el nen portava, les anem desplaçant. Seria important l'intercanvi real pel qual els nens anirien del naixement a la història i nosaltres baixàriem de la història a la mort en un aprenentatge mutu.*

Seguim amb el mite: *Llavors, la dona veient que el fruit de l'arbre era bo per menjar, feia goig de veure i era temptador de tenir aquell coneixement, va collir i va menjar.*

Es plantegen tres coses: el gust, l'estètica i el coneixement. Tradicionalment són els tres nivells de l'ànima: el cos, la psique i el neuma. Aquesta forma de narrar els mites tan poèticament i metafòrica (amb poques paraules diu molt), és típic del jahvista.

I llavors va cedir i va menjar. També li va donar al seu home que menjà amb ella. Llavors, a tots dos se'ls obriren els ulls i es van adonar que anaven nus. Van agafar fulles de figueres i es van fer faldes per tapar-se. Quan l'home i la dona van sentir els passos del senyor Déu que es passejava pel jardí a l'aire

fresc de la tarda, es van amagar enmig dels arbres del jardí perquè el senyor Déu no els veiés.

Aquest tros és un intent d'explicar, força matusserament, el tabú social de la vergonya. El que no sabem és si Adam i Eva tenien vergonya sexual o era una vergonya per haver pecat i haver contradit el que Déu volia.

Però el senyor Déu cridà a l'home i li va dir: *“On ets?”*. Ell li va respondre: *“He sentit que passejaves pel jardí i com que vaig nu he tingut por i m’he amagat”*. I el senyor li va replicar: *“Qui t’ha fet saber que estaves nu? És que has menjat el fruit de l’arbre que jo t’havia prohibit?”*. L’home va respondre: *“La dona que m’has posat al meu costat m’ha ofert el fruit de l’arbre i he menjat”*. Llavors, el senyor Déu va dir a la dona: *“Per què has fet això?”* I ella va respondre: *“La serp m’ha enganyat⁴¹ i he menjat”*. El senyor va dir a la serp: *“Ja que has fet això seràs la més maleïda de totes les bèsties i de tots els animals feréstecs. T’arrossegars per damunt del teu ventre”*.

Això és la condemna dels dimonis, dels àngels dolents, perquè la serp és un símbol del mal i per a la tradició bíblica el mal és dolent, sobretot en els texts més moderns d’aquesta.

Continua Déu: *Posaré enemistat entre tu i la dona, entre el teu llinatge i el seu. Ella t’atacarà el cap i tu l’atacaràs al taló.*

Aquí hi ha un detall subjacent del matriarcat. La dona (símbol de fecunditat i origen de tota vida) és sinònim del gènere⁴² humà i per això aquí es diu “posaré enemistat entre tu i la dona” en lloc “d’entre tu i la humanitat”. Més endavant també dirà *“L’home va donar a la seva dona el nom d’Eva, perquè ella ha estat la mare de tots el qui viuen”*. Abans la dona ha estat anomenada *barona* (la femella del baró) i ara se li diu Eva donant-li una preeminència molt gran: ella és el símbol de la humanitat, la mare de la humanitat, encara que també té aspectes menys positius ja que està predicant que la dona està feta per tenir fills.

Després va dir a la dona: *“Et faré patir les grans fatigues de l’embaràs i donaràs a llum enmig de dolors, desitjaràs el teu home i ell et voldrà dominar”*.

Aquest i els trossos posteriors del capítol (versets 16-19) són pinzellades per justificar els mals de l’època. Aquí es podrien dir moltes coses; només assenyalar que és una forma infantil d’explicar el pas històric del matriarcat al patriarcat.

Després va dir a l’home: *“Ja que t’has escoltat la teva dona i has menjat de l’arbre que jo t’havia prohibit, la terra serà maleïda per culpa teva. Tota la vida passaràs fatigues per treure l’aliment. La terra et produirà card i espines i t’hauràs d’alimentar d’allò que et donin els camps. Et guanyaràs el pa amb la suor del teu front fins que tornis a la terra d’on vas ser tret, perquè est pols i a la pols tornaràs”*.

41 L’engany és essencial a la saviesa, l’enigma. Tot el que és subjectiu és un engany, com l’art. Quan vas a veure teatre saps que allò que succeeix dalt l’escenari no es veritat. És a dir, que hi ha tot un món de ficció, que és importantíssim, tant important com el món real, físic, objectiu.

42 Gènere, en grec *ginos*, té la mateixa arrel que *gine* que és dona.

Aquí hi ha dues coses per comentar: la primera és que en aquest tros es veu clarament l'intent de la religió de dominar les persones (l'estructura social i judicial no estava pas tan desenvolupada com avui dia). Erich Fromm digué que durant la major part de la història el 80% de la seguretat i la pau ciutadana era "gràcies" a la religió i el 20% les forces repressores. La religió coacciona per dins i aquelles persones indomables, eren empresonades. És a dir, als beneïts la religió i als llestos la presó.

La segona cosa és que la terra és maleïda, ja no hi haurà Paradís i serà erma. Els semites estan envoltats de deserts, i això no deixa de ser una explicació fàcil però alhora profunda: aquí s'ha acabat la bona relació entre aquest i l'altre món.

Llavors el senyor Déu va fer túniques de pell i va vestir l'home i la dona. Després el senyor Déu digué: "*L'home s'ha tornat com un de nosaltres, ja coneix el bé i el mal*". El senyor Déu va expulsar l'home del Jardí de l'Edèn. Una vegada el va haver expulsat va posar a l'orient de l'Edèn als querubins, amb la flama de l'espasa fulgurant, per guardar el camí de l'arbre de la vida.

Tot això és mítica procedent de Síria i d'Egipte però no té tanta importància com el cristianisme li ha donat més tardanament. Popularment es creu que els homes són expulsats del Paradís, però llegint altres parts de la Bíblia es pot arribar a una interpretació oposada: és el Paradís el que fuig de nosaltres, deixa de ser terrenal i se'n va al cel. Però el Paradís té ganes de tornar i transformar aquest món. Nosaltres només hem de fer una cosa tan senzilla com obrir la porta.

14. El mite de Caïn i Abel (Gn4, 1-16).

L'home s'uní a Eva, la seva dona, que va infantar Caïn. Ella deia: "Hem procreat un noi gràcies al Senyor". Més endavant va infantar Abel, el germà de Caïn. Abel era pastor d'ovelles i Caïn treballava la terra.

Abel, és el sant i el bo i Caïn és el dolent. El nom de Caïn ve d'una tribu del Sinaí, prop d'Egipte, on havia unes mines de coure molt importants. Aquella tribu en tenia el monopoli: eren els quenites o cainita. Desenvoluparen molt les artesanies de la fosa. La Bíblia els descriu com agricultors i ho eren perquè la mina els obligava a restar molt de temps en un lloc. En canvi, altres tribus eren nòmades, pastors d'ovelles que havien d'anar canviant de lloc per trobar pastures. Per tant, en realitat, quan parla dels dos germans fa referència a dues tradicions: una sedentària i l'altra nòmada.

Els fenicis (antigament cananeus) ja eren a Israel quan els israelites⁴³ van entrar i els dos pobles van topar. Els israelites van conquerir aquella terra i en lloc d'expulsar els cananeus, els van absorbir. Els dos pobles mantingueren la seva pròpia tradició. Pels israelites, donat que eren ramaders, la seva gran festa era la Pasqua i mataven un xai. En canvi, els cananeus, agricultors, festejaven les collites amb blat i raïm, pa i vi. Des d'aleshores, la Pasqua jueva és la fusió de la setmana cananea i el dissabte israelita: s'inicia bevent vi,

43 Els israelites eren nòmades i voltaven per l'actual Palestina, un territori molt pobre, mentre els cananeus (agricultors) eren molt més rics i tenien les millors terres.

després es parteix el pa, després es menja el xai i s'acaba amb una altra copa de vi.

El mite de Caín i Abel ens parla de dos pobles que s'entenen amb moltes dificultats, talment com si fossin dos germans. És a dir, que Caín és un poble (el dolent o els cananeus agricultors) i Abel és un altre poble (el poble bo o els israelites ramaders).

Acabades les collites, Caín va presentar al senyor una ofrena dels fruits de la terra. Abel va oferir també les primeres cries del ramat amb el greix de les víctimes. El senyor va acollir favorablement a Abel i la seva ofrena, però no acollí Caín i la seva.

Darrere d'aquestes paraules hi ha una pinzellada, un petit detall amagat. Un germà li ofereix allò que és seu i l'altre li ofereix també el que li pertany però amb el greix de les víctimes (en aquell temps molt apreciat). A les traduccions clàssiques es diu que Abel li va oferir el millor de les seves primícies. Aquest és el missatge de fons del mite de Caín i Abel. La diferència és que Abel oferí a Déu els millors dons i els primers mentre que Caín oferí dons normals. Aquesta petita diferència té una transcendència immensa perquè ens diu com ha de ser la nostra relació amb la transcendència, que és el que més ens interessa de la Bíblia.

I Caín es va irritar molt i anava amb el cap baix. "Per què estàs irritat i no aixeques el cap?" Diu el senyor a Caín, "Si actues bé seràs acceptat, però si no actues bé, el pecat aguaita a la porta". Caín va dir al seu germà Abel: "Sortim al camp". Un cop van estar al camp, Caín es va llançar sobre el seu germà Abel i el va matar.

Això és l'intent d'explicar el perquè dels homicidis, a més de dir que l'homicidi és pecat per una cosa prèvia. El pecat real és que no s'ha valorat suficientment Déu.

Llavors el senyor pregunta a Caín: "On és el teu germà Abel?" Ell va respondre: "No ho sé, potser sóc el guardià del meu germà?" El senyor li replicà: "Què has fet? La sang del teu germà em clama des de la terra. Des d'ara, doncs, seràs maleït per la terra que ha obert la boca per recollir de les teves mans la sang del teu germà. Quan treballis la terra, ja no et donarà els seus fruits, aniràs pel món errant i fugitiu". Caín respongué al senyor: "El meu crim és massa gran per poder-lo suportar. Des d'avui em bandeges de la terra fèrtil i m'hauré d'amagar de la teva presència. Aniré pel món errant i fugitiu i el primer que em trobi em matarà". El senyor li va replicar: "Això no, si algú mata a Caín, Caín serà venjat set vegades". Llavors el va marcar amb un senyal perquè no el matessin els que el trobarien. Caín es retirà i anà a viure al país de Nord, a l'orient de l'Edèn.

Això és una frase típica dels semites, quan algú és matat serà venjat, set vegades, moltes vegades. També es condemna la vida sedentària i s'enlaira la vida nòmada dels israelians. Aquí s'acaba el mite. El que ve a continuació no té res a veure amb l'anterior; és la descendència de Caín i no correspon a la tradició jahvista.

Caín es va unir a la seva dona i d'ella va infantar el seu fill Henoc. Caín va fundar una ciutat i li posà el nom d'Henoc al seu fill.

El primer descendent de Caïn funda una ciutat: sedentarisme exagerat. L'agricultura és el fonament de la ciutat; només hi ha ciutats perquè hi ha agricultura. Els ramaders no tenien ciutats. De Caïn i de Set⁴⁴ surten dues nissagues: una més enganxada a les coses d'aquest món (els descendents de Caïn tocaven la flauta, eren artesans, etc.) i una altra que es dedicava a la contemplació de Déu i a seguir la seva voluntat. De fet, les dues foren inventades pels sacerdotals per justificar l'origen sant de la seva pròpia casta. El tema de la santedat és propi de la font sacerdotal; es crea una espècie de maniqueisme entre sants i no sants que els porta a fer barbaritats. El poble sant era el jueu i per tant tots els babilonis i els matrimonis mixtes entre homes jueus i dones babilòniques foren enviats al desert, condemnats a mort.

Henoc va ser el pare Irad, Irad de Mejuyael, Mejuyael de Metusael i Metusael de Làmek. I Làmek es va casar amb dues dones, una es deia Adà i l'altra Sil·là. Adà va donar a llum Yabal, l'avantpassat dels pastors nòmades. També Sil·là va tenir un fill Tubal Caïn, forjador de tota mena d'eines, armes de tall, tant de bronze com de ferro. La germana de Tubal Caïn era Naamà. Làmek va dir a les seves dones: "Escolteu-me Adà i Sil·là, dones de Làmek, estigueu atentes al que us dic: he mort un home que m'havia malferit, he mort un noi que m'havia donat cops, Caïn serà venjat set vegades, però Làmek ho serà setanta vegades set".

Ara parla de les tribus nòmades que existien en aquell temps. S'hi endevina, per exemple, la descripció dels pobles quenites, que treballaven el metall. Després hi ha un cant d'odi terrorífic. "Setanta vegades set" és una forma de dir "infinit" o "sempre". Aquesta expressió tornarà a sortir a l'Evangeli quan Pere li diu a Jesús: "Quantes vegades he de perdonar el meu germà, set vegades?" I Jesús li diu: "Set vegades no, setanta vegades set".

Adam i la seva dona van tenir un fill i ella li va posar el nom de Set, perquè deia: "Déu m'ha concedit un altre fill en lloc d'Abel, que va ser mort per Caïn". Set també va tenir un fill i li posà el nom d'Enós i llavors començà a invocar el nom de Déu. I va viure 365 anys seguint els camins del senyor, i seguint aquests camins el senyor se'l va endur.

Les dues úniques persones que són absorbides a l'Antic Testament, fusionades amb Déu, són Enós i Elies. Abans s'entenia que el cos i l'ànima eren una unitat indivisible i, per tant, els era més fàcil creure que Déu s'emportava la persona sencera al cel. La divisió que tot Occident té al cap, va venir molt més tard i s'inventà una espècie d'infern comunicat amb el sepulcre de cada mort, on quedava el cos lliurat de l'ànima.

15.El mite de la crisi original. El diluvi Universal (Gn 6-9).

El Diluvi Universal és una narració on es barregen dues fonts: la jahvista tardana i la sacerdotal, ambdues força coetànies i amb moltes influències babilòniques (a Babilònia va haver-hi grans diluvis i inundacions i per això queda reflectit a la Bíblia). L'anècdota de l'Arca de Noé no és res més que això, una anècdota que serveix per indicar la magnitud de la tragèdia, un punt que

44 Abel fou assassinat pel seu germà Caïn i Set cobreix aquest buit que va deixar Abel.

marca un abans i un després. Tot el gènesi s'ha de llegir com avisos d'una harmonia inicial que es va trencant (la crisi original).

Gn 6: *Quan els homes començaren a multiplicar-se i els van néixer filles, alguns dels fills de Déu, en veure que les filles dels homes eren belles, prengueren per muller totes les que van voler. Això serveix per explicar la causa del Diluvi: la perversió creixent.*

L'expressió "els fills de Déu" en contraposició a "les filles de l'home" és molt interessant; simbolitza el que ja hem parlat de les dues nissagues, la de Set i la de Caïn i està relacionada amb el tema del pecat original. De Set en surt tota una descendència (Noé, Abraham i el poble d'Israel) que ja estan salvats, i ho estan per pertànyer a la bona nissaga: no tenen pecat original. Al principi, el sedàs de domini sacerdotal no era tan fi i se'ls escolà aquesta nissaga sencera de sants. Finalment, després de moltes manipulacions per assegurar el domini dels sacerdots, es dirà que aquesta nissaga no és santa sinó que és l'origen de la casta sacerdotal i només seran sants Jesucrist i la Mare de Déu, que neixen sense pecat original.

La figura del Diluvi també té una altra lectura: Déu es cansà que els fills dels homes se separessin cada vegada més de la vida divina i salvà només els que la seguien (Noè i els seus). Es salvaren per la fe⁴⁵ que tenien. El tema de si la fe salva o no salva ha estat central en la discussió entre protestants i catòlics. Els protestants creuen que el que salva és la fe, mentre que els catòlics creuen que són les obres. Sant Jaume es posà del costat de les obres i per il·lustrar-ho posà un exemple força curiós; digué que els dimonis de l'infern també creien en l'existència de Déu i això no els salvava pas perquè les seves obres no donaven testimoni de la seva fe. Només Sant Pau aposta clarament pel contrari: la fe veritable, salva. Ell engloba en aquesta vivència de fe les tres virtuts teològals del catecisme catòlic: Fe, Esperança i Caritat.

En canvi, pels catòlics la fe només és creure en les veritats revelades. I això, des del meu punt de vista, no salva. Salvar-se és passar a l'altre vida, donar la pròpia vida a la divinitat. En el catolicisme hi ha una altra fórmula semblant a la de la fe de Sant Pau: l'amor salva. I diu Sant Joan: "Què és l'amor? L'amor es Déu". Entenem per amor el que tenim pel propi fill quan aquest interessa tant com el quadre de la casa del costat; és a dir que l'estimes per ser ell, no perquè el necessites. Estimes les coses per amor de Déu, no per amor a les coses, tot passa per Déu. D'això en diu Sant Pau fe i la resta en diuen amor.

Resumint: **creure que** (creure en el Déu pare tot poderós del cel i la terra, creure en Jesucrist fill únic de Déu, etc.) no salva; **creure en** sí que salva (creure en el Déu que portem dins). El matís és molt fi però molt important: el

⁴⁵ Hi ha dues maneres d'entendre-la: una fe cega, un acte en el buit d'allò que no veus però que intueixes. És la fe d'aquell bon home que està en aquest món i enyora l'altre, sap que hi és i el busca en la foscor; i una altra noció de fe, la fe il·luminada, que significa experimentar Déu, la vida Divina. En el nou testament, l'Epístola als hebreus (capítol 11) es diu: "creure és posseir anticipadament allò que esperem, és conèixer realitats que no veiem". Aquesta definició està a mig camí entre els dos tipus de fe, encara que la primera part de la definició ens mostra que no es tracta pas d'una fe cega. D'altra banda diu "gràcies a la fe, Abel va oferir a Déu un sacrifici millor que el de Caïn. Per aquesta fe Abel va rebre el testimoni que era just". La paraula justícia sortirà altres vegades a la Bíblia i precisament té aquest significat: equival a la fe que salva i no te res a veure amb la justícia humana.

mateix credo del ritus catòlic no diu “creure que” sinó “creure en” (crec en Déu pare tot poderós, crec en Jesucrist únic fill seu, etc.).

16. La Torre de Babel (Gn 11).

El capítol 10 intenta fer un llistat de les poblacions del món i entre altres intencions pretén introduir la desgràcia de la Torre de Babel, com si aquesta fos inherent a la humanitat. Amb aquest llistat, de font sacerdotal, es muntava un model fet a la seva mida per controlar la humanitat⁴⁶: La Bíblia es fa responsable de tot l'Univers humà essent la religió jueva la bàsica, la vertadera a la qual estan supeditades tota la resta. Per exemple, la nissaga de Caïn (en realitat el poble cananeu, de branca semita) era fundadora de ciutats. Vivien en una zona molt rica on es dedicaven a l'agricultura, una activitat sedentària que desembocà en la fundació de ciutats. Després van venir els hebreus que eren ramaders i els van prendre les terres pel seu bestiar expulsant els cananeus de Canaan. Els invasors s'autoproclamen el poble pur i titllaren els cananeus de podrits per justificar l'espoli de les terres. Aquests capítols semblen històrics però no ho són. La font sacerdotal sempre és un clar indicatiu d'intent de dominació, “d'imperialisme religiós”. El seu missatge és tan sagrat com l'altre, però és dimonialment sagrat, no sagrat de Déu, té un esperit de dominació dolent.

La paraula **Babel** ve de **Babilònia**, i segurament era un cognom, un topònim d'un petit territori al nord, entre els rius Tigris i Eufrates. Allà hi vivien els sumeris, un poble culturalment molt ric, la primera civilització important coneguda. També hi havia els acadis, una branca semita i equivalents als fenicis d'occident. Els acadis van conquerir tot Sumèria: fou el primer imperialisme militar. Per pacífica la regió es va fundar una ciutat entre Sumèria i Acàdia: Babilònia, capital de tot l'imperi babilòni i prototipus de gran ciutat (metròpolis⁴⁷ enfront de les polis). Tota Sumèria i Acàdia també tenien polis molt abans que les famoses polis gregues, cinc o sis mil anys abans: Ur, Ugarit, etc.

Babilònia, per dir-ho barroerament, era el prototipus de la prostitució universal de la societat perquè era el resultat de la conquesta de les ciutats veïnes supeditades a aquesta que les domina amb mà de ferro. A l'Apocalipsi, llibre molt críptic escrit per Sant Joan, es distingeix entre la Jerusalem celestial i la ciutat terrenal i prostituïda. A aquesta darrera li diu sempre Babilònia tot i que es referia clarament a Roma, font del poder imperialista i persecutora dels cristians. És el naixement de l'estat típicament repressor.

En aquells temps la importància de les ciutats es mesurava per l'alçada dels seus temples, anomenats ziggurats en aquella banda de la Mesopotàmia. Els ziggurats eren una espècie de piràmide construïda a base de plantes rectangulars o quadrades (d'una alçada d'uns quatre metres) cada vegada més petites muntades unes sobre les altres. Entre una i l'altra hi havia unes rampes

46 També abans i després del Diluvi, hi ha l'especificació de les nissagues patriarcals. Són inventades per la font sacerdotal per justificar la seva superioritat sobre la resta de pobles de Mesopotàmia.

47 “Metro” vol dir mare. “Metròpoli”, la mare de totes les ciutats.

que facilitaven l'accés dels carros. Dalt de tot vivien els astròlegs o sacerdots⁴⁸, personatges savis i amb molta influència política⁴⁹.

En ser Babilònia la ciutat de les ciutats, tenia el ziggurat més alt de la contrada: la Torre de Babel. Aquest mite bíblic posa en ridícul l'orgull humà manifestat en la metròpolis i ho fa carregant-se el símbol d'aquesta: el ziggurat. Al capítol 11 del Gènesi s'explica com després del Diluvi l'home va voler construir una torre que toqués el cel per poder-se escapar del destí diví (sense tenir en compte el pacte de Déu amb Noè) si mai s'esdevenia un nou diluvi. L'alçada de la torre era, a més, un clar repte a Déu. El mite, per tant, critica aquest orgull castigat amb la dispersió de llengües. Com que els homes no s'entenen, acabaren dispersant-se i pel món.

El mite ve després del llistat dels pobles del món del que es podria deduir erròniament que la Bíblia, en aquest exemple, es carrega la diversitat de llengües i defensa la unitat de la humanitat. La intenció, però, a més de castigar l'home per la seva supèrbia, és trobar una explicació per l'existència de tanta diversitat de llengües, i tanta incomprensió. Aquesta interpretació es veu clarament en els Fets dels Apòstols (en el Nou Testament). S'hi troba l'antiBabel, símbol de la unitat, unitat però que no elimina la diversitat existent. La solució està en un do espiritual que permet que els homes s'entenguin parlant cadascú en la seva llengua.

17. La plenitud individual: Abraham (Gn 13, 16, 19-21, 23).

Quan un individu fa la volta completa a la roda (recordeu l'esquema de la roda), ha arribat a la plenitud individual, a la salvació: és un camí que arrenca de la "història", passa per la mort i va cap a la transcendència, el camí de l'ascètica a la mística. També hi ha un camí de tornada del qual se'n parla molt poc perquè dóna molta importància i poder als profetes, quelcom que molesta molt a les autoritats establertes; és el camí de la transcendència al naixement. Aquest cercle es pot fer més d'una vegada a la vida. La primera vegada és la que més costa, sobretot si estàs molt enganxat al món i a la història. L'hinduisme planteja molt bé aquest camí, millor que no pas el cristianisme.

El cercle es pot fer col·lectivament. En la plenitud col·lectiva el subjecte que evoluciona és un col·lectiu. Això és sorprenent i curiós alhora perquè quan toco aquest punt moltes persones pensen que no faig religió sinó política. El tercer grau, seria la plenitud còsmica, una evolució de tot l'univers.

Tot i existir els tres nivells de plenitud la majoria dels cristians interpreten el cristianisme únicament des del primer a partir del segle V o VI, convertint-se en una religió individualista. Ja en temps de Sant Joan de la Creu i de Santa Teresa de Jesús tota la mística és individual. A la Bíblia hi són els tres nivells.

48 No consta pas que els famosos reis mags d'Orient que anaren a adorar Jesús fossin precisament reis. Probablement eren sacerdots d'algun ziggurat.

49 Hi havia, així, una doble autoritat: l'espiritual, la primera i més important, i la política. Amb el creixement dels imperis àrabs aquestes s'acaben fusionant en la figura del "Soldà", quelcom molt criticat pels corànics. En el món cristià també va passar quelcom de semblant. Hi havia el Papa i el rei, encara que la part sagrada estava molt més institucionalitzada i per tant tenia molt més poder que la política.

La Bíblia centra el primer procés sobretot, però no únicament, en la figura d'Abraham (també hi ha Moisès, David, Elies, Jesús, etc.). Abraham, el pare dels creients, és la figura amb més influència de l'Antic Testament, tant pels jueus, com pels cristians i els àrabs. En realitat, les tres grans religions del llibre arrenquen d'Abraham.

Abraham és l'home que segueix la voluntat de Déu quan aquest el crida. El tema de l'anunci o la crida és molt important. Dels cridats, en grec, se'n diu *eclesia*, d'on surt la paraula església, "la reunió dels cridats". La part principal de la missa, la consagració, és la convocatòria d'una assemblea que creu consensuadament en la mort de Crist, la mort dels humans i la mort de l'univers. Hi estan convocats dels àngels fins als difunts passant per Jesús. Un dels convocats és Abraham i hi té un lloc destacat.

Després de la crida, ve la conversió, l'abandonament de la vida distreta de la transcendència i un nou enfocament de la pròpia vida cap al misteri. *Convergere* significa canvi de direcció. Aquesta conversió és l'acte essencial de la fe, és un fenomen del cor i, per tant, invisible.

Seguint a la conversió ve la confessió de la fe que t'omple el cor ple. Al principi, es cantaven les meravelles cap a fora del que s'havien produït dins del propi cor. Aquesta confessió ha evolucionat, per una banda cap al Credo, una confessió de fe mecànica i esquelètica, reduïda a unes frases teològiques que són molt complicades i estudiades però que no transmeten res; i per altra banda ha evolucionat, encara pitjor, cap a la confessió dels pecats. En l'origen, el sagrament de la confessió era la confessió de la fe, no la confessió dels pecats. Quan hom confessava la fe ho feia explicitant les meravelles i els canvis que s'havien produït en un mateix, "el Senyor ha fet en mi meravelles". Normalment, aquestes confessions es deien en contraposició als pecats que un havia comès abans de conèixer la llum. El que es confessava era la meravella i no pas els pecats, mentre que ara és precisament al contrari.

Finalment hi ha les obres de la fe. La discussió entre els que defensen que el que salva és la fe i els que creuen que salven les obres encara dura. El problema és que la conversió de cor no comporta automàticament la capacitat per fer bones obres perquè les obres no són únicament el resultat de la voluntat sinó el resultat de l'educació, de l'herència, de la cultura rebuda, de l'inconscient, etc.. El canvi és lent i s'ha de tenir paciència. El més important és, per tant, la conversió, quan realment s'ha tocat fons, s'ha arribat a la transcendència.

Els mites, que intenten il·lustrar tot aquest camí cap a Déu, són com perles: dins de tot hi ha el gra de sorra que pot ser històric i real, però totes les capes de nacre que l'envolten són afegides i normalment embelleixen el gra de sorra original. Hi ha capes o redaccions del mite més properes als fets i d'altres més posteriors, escrites en un període d'història diferent i una cultura diferent, que necessita d'una capa nova per adaptar-la al seu pensament. Així li passa a Abraham, com també a Moisès, David, Jesús, etc.. L'Abraham més històric és el jahvista i es troba al capítol 14, però anem per parts, veient la crida i la conversió d'Abraham.

Al capítol 12, *La vocació d'Abraham*, s'explica aquesta crida i la conversió del nostre "pare de la fe". Al capítol 12 Déu crida Abraham. És el punt

de partida de la vocació d'aquest, la crida per esdevenir generós, amorós i lliure. Deixa la seva casa i les seves terres i segueix la crida. Això segurament no és històric però serveix per explicar l'entrega a Déu. De fet, se li atribuirà a Abraham tot un viatge llarguíssim per justificar la presència jueva en els territoris abans ocupats per altres tribus, com per exemple el seu pas per Egipte.

S'ha de tenir en compte que és de font jahvista, és a dir està escrit pels cronistes reials per demostrar el dret de la casa de David i del poble jueu sobre les terres d'Israel. La finalitat és política i costa molt de justificar-les: s'acaba dient que el dret ve d'una promesa de Déu a Abraham. Alhora, es mitifica una noció de fe que després s'explicitarà a "l'Epístola als Hebreus" i serà la canònica: "Abraham és un model de fe perquè va creure allò que no tenia". Quan hom creu sense veure té fe; quan creu veient-hi, té consciència i coneixement. Aquesta fe de creure sense veure és la negra o del carboner però jo aposto per una fe encara més radical que Kierkegard defineix així: "Fe és llançar-se en el buit de les raons d'esperar".

La finalitat política fa que moltes de les coses atribuïdes a Abraham siguin mentida. Hi van haver quatre onades de semites: a) una cap al 2000 aC. Eren fenicis (anaren cap a Fenícia) i acadis (cap a Mesopotàmia). Els cananeus eren descendents dels fenicis; b) la segona onada fou d'amorreus o amorites que es superposaren als anteriors; c) entre el 1500 i el 1000 aC van venir els arameus contra els quals lluità David; d) i entre l'any 1000 i el 500 aC, els àrabs.

La font jahvista fa sortir a Abraham d'Aram per donar legitimitat a la lluita de David contra els arameus. Més endavant hi haurà una segona versió: els sacerdots deportats a Babilònia pels perses tornen a Israel amb la condició de no fer política. Amb l'excusa religiosa, els jueus van muntar una immensa jerarquia eclesiàstica (a partir del 500 ó 400 aC) molt més rigorosa que no pas la d'ara, que també tenia funcions polítiques. Faran sortir Abraham d'Ur per demostrar que Israel està per damunt de les grans civilitzacions egípcia i babilònica. Abraham també surt d'una civilització enormement rica però no queda atrapat per la seva riquesa com els altres sinó que és capaç de seguir un camí de fe.

Al capítol 13 hi ha la separació d'Abraham i de Lot (també és jahvista). Al capítol 13, 2 es llegeix: "*Abraham era molt ric: tenia molts ramats i molta plata i or. Se'n anà per etapes des del Nègeb fins a Betel⁵⁰, al mateix indret on abans hi havia plantat la tenda, entre Betel i Ai, al lloc on havia aixecat un altar i havia invocat el nom del Senyor. Lot que l'acompanyava, també tenia ramats d'ovelles i de vaques i moltes tendes. Però aquella regió no bastava per a viure-hi tots dos: tenien massa béns per a poder habitar plegats en un país ocupat aleshores pels cananeus i pels perizites. Els pastors d'Abraham i els de Lot van començar a barallar-se*" Se'ns explica l'origen de les guerres i l'escampada de l'espècie humana pel món: la insuficiència de terres davant el creixement demogràfic.

⁵⁰ Betel en hebreu vol dir "la casa de Déu" ("El" és Déu, divinitat i Bet és casa). Betlem significa "casa del pa".

“Davant d’això, Abraham digué a Lot: ”Som de la mateixa família⁵¹ i no ha d’haver-hi discussions entre tu i jo, entre els teus pastors i els meus. No tens davant teu tot el país? Doncs separa’t de mi: si tu te’n vas a l’esquerra, jo me n’aniré a la dreta; si tu te’n va a la dreta, jo me n’aniré a l’esquerra”. Aquest és un signe de liberalitat: Abraham no està enganxat a res, li regala a Lot allò que desitgi. La paraula comunitat no ve de “comunitate” (unitat), sinó de “comunere”, regals d’uns als altres quan estan ben avinguts. Tot el mite d’Abraham serveix per explicar que és una persona alliberada de tot i generosa, un individu ple de Déu.

“Lot va donar una mirada al voltant seu i veié que tota la plana del Jordà fins a Sóar estava ben regada. La plana semblava un paradís del Senyor, era comparable a les terres d’Egipte. Lot va escollir, doncs, la plana del Jordà i se’n va anar cap a l’est. Així es van separar. Abraham es va quedar el país de Canaan. Lot, per la seva banda i costat es va instal·lar a les ciutats de la plana i plantà les seves tendes fins a Sodoma”. Tot i que Lot es queda amb les millors terres, Déu acabarà beneint Abraham i burlant-se’n de Lot, empresonat durant la guerra entre els reis. Abraham ha d’anar-lo a alliberar. De nou es posa de manifest la generositat d’aquest.

Cap al final del capítol 14 es pot llegir: *“Melquisedec, rei de Salem, va portar pa i vi. Era sacerdot del Déu altíssim i va beneir Abraham tot dient: “Beneit siguis, Abraham, pel Déu altíssim creador del cel i de la terra. Beneit sigui el Déu altíssim, que t’ha posat a les mans els enemics”. Abraham li va donar una desena part de tot el botí. El rei de Sodoma va dir a Abraham: “Torna’m els meus homes i queda’t amb els béns”. Abraham li va respondre: “Alço la mà vers el Senyor, el Déu altíssim creador del cel i de la terra, jurant que no prendré ni un fil, ni una corretja de sandàlia, ni res que sigui teu. No vull que puguis dir: -He enriquít Abraham-. Per a mi, només accepto el que els meus homes han menjat i la part que toca als aliats que m’han acompanyat, Aner, Eixcol i Mambré: aquests prendran la part que els toca”.* Abraham segueix amb la seva generositat.

En aquest fragment apareix un rei anomenat Melquisedec (Melqui o Melec dir rei i Sedec o Sadoc era una branca de sacerdots de la qual surten els saduceus del temps de Jesús). També apareix Salem molt important en la història del rei David. Aquest, que era rei d’Hebron, al sud, es va coronar rei del Nord i conquerí la ciutat jueva de Salem, situada entremig dels dos regnes, per pacificar una mica la zona (semblant a Babilònia entre els sumeris i els acadis). La ciutat fou anomenada Jerusalem (la Salem sagrada). David tenia els seus propis sacerdots, com Amner. A la ciutat hi havia el rei sacerdot Sadoc o Melquisedec. Es pot veure que hi ha molts lligams entre les històries de tota la

⁵¹ La relació de parentiu és molt important, sobretot avui dia quan les relacions familiars s’han substituït gairebé del tot per les relacions d’amistats. No és que sigui dolent tenir amics, però aquestes relacions són massa fàcils i crea una insolidaritat amb tots aquells que no entren en el cercle d’amics. La dimensió social humana queda neutralitzada i no té força per oposar-se al poder establert. La relació de parentiu és més natural que la relació d’amistat i aquests llaços de sang existeixen per protegir-se de l’atac extern. Amb els amics la protecció i la responsabilitat de cara als altres no només és intermitent sinó que s’ofereix quan va bé i ve de gust, no quan realment es necessita. Les relacions familiars són més dures però són també la base de l’edifici social i si aquesta està mal feta, no hi ha protecció possible dels de dalt.

Bíblia. Els sacerdots de David es barrejaren amb els de la ciutat formant dues nissagues sacerdotals amb ritus diferents.

Melquisedec oferí pa i vi a aquest perquè era cananeu (poble agrícola que tenia les seves terres de blat i les seves vinyes), mentre que els jueus, en ser nòmades no tenien terres de cultiu i la seva festa consistia en matar un anyell. En conquerir els jueus Canaan es fusionaren les litúrgies que duren fins avui dia. Hi ha un joc entre religions i el més curiós és que a la llarga no vencerà la religió d'Abraham, sinó la de Melquisedec. Aparentment semblarà que la nissaga sacerdotal ve d'Abraham però relament vindrà de Melquisedec. El nebot tria per les seves ovelles els terrenys més rics, Sodoma i Gomorra, i ell se'n va cap a les muntanyes pelades. Aquesta és una demostració de la fe de les muntanyes pelades, el camí ascètic. A Lot l'interessa aquest món i quan ve el moment de decidir segueix el camí de la història. En canvi Abraham es bifurca cap a la mort, cap a la fe. Al final del capítol Déu li promet a Abraham que tindrà una descendència com la pols de la sorra del desert.

L'únic camí cap a la mística no és passant per la terra erma en la qual s'endinsa Abraham, però en aquest cas, si hagués escollit les terres bones hauria deixat a Lot les terres desertes i hauria comès una falta d'amor. En aquest cas Abraham és altruista mentre que Lot és egoista. Quedar-se malament un mateix és dolent però quedar-se el pitjor perquè un altre tingui allò millor, és bo. S'ho podrien haver repartit entre tots dos si Lot hagués volgut i hauria estat quelcom just. Però quan vas per la via mística busques l'amor i no pas la justícia. La justícia exigeix i l'amor roba el cor sense exigir, és a dir guanyar-se l'altre a regals.

Normalment les teories polítiques més revolucionàries, per exemple el marxisme, tenen com a darrer objectiu una societat justa on cadascú té el que li pertoca. En canvi l'amor no funda la societat sinó la comunitat humana. I comunitat no ve de *comunitate* (amb unitat) sinó de *communere* (guerra de regals). A través de l'amor s'arriba al *consens* (trobar-se) que té com a fruit la construcció d'una cosa nova, superior, la qual no pot ser assolida individualment. La guerra de regals, en que cadascú s'afanya a agafar el pitjor perquè l'altre tingui el millor, és una guerra d'amor, no pas de justícia. La diferència és fonamental perquè l'amor no és violent i la guerra de justícia sempre acaba en violència. Si Lot hagués estat amorós podria haver-hi hagut una guerra de regals fins arribar a un consens.

El capítol 14 és l'únic que sembla autènticament històric. L'home històric fou, probablement, un noble discrepant de les classes dominants que va haver de fugir a les muntanyes, o un lladre o potser un assassí refugiat a les muntanyes i perseguit per la justícia. Vivia on actualment hi ha Hebron, que és la part més alta i muntanyosa del sud de Palestina (antigament es deia Quiriat Erba, que vol dir quatre barris) i no es va moure gaire d'allà. Els llocs més planers estaven dominats pels grans imperis: l'egipci, el babiloni, etc., que vigilaven els camins del comerç.

El capítol 14 (1-16) és l'escrit més antic de la Bíblia i s'ha demostrat la seva veracitat històrica, és el del gran de sorra. "*En temps d'Amrafel, rei de Xinar, Arioc d'Elasa, Quedor laòmer d'Elam i Tidal de Göim, aquests quatre reis van declarar la guerra a Bera, rei de Sodoma, a Bixà, rei de Gomorra, a*

Xinab, rei d'Admà, a Xemèber, rei de Seboïm i al rei de Bela, és a dir, de Sóar" Eren quatre reis contra cinc que existiren cap a l'any 1850 a.C., una mica abans del famós rei Morabi⁵² de Babilònia, pertanyent a un poble seminòmada d'origen semita anomenats amorreus o amorites. Es tractava de quatre reis de primera línia que regnaven de Turquia a Mesopotàmia. Hi havia però, en el camí reial cap a Egipte, aquests cinc petits monarques (al voltant del Mar Mort i de Sodoma, Gomorra, Amà, Seboïm, etc.) que dificultaven el comerç exigint un tribut duaner. És, per tant, una guerra comercial però sagnant que s'explica en detall en el capítol. Aquest episodi èpic entronca amb l'inici de la història d'Abraham:

"Lot, nebot d'Abraham, vivia a Sodoma; quan se'n van anar també se'l van endur a ell amb tots els seus béns. Un fugitiu anà a explicar-ho a Abraham, l'hebreu⁵³, que estava acampat a les alzines de Mambré". L'alzina és l'arbre sagrat a tot el Mediterrani, mentre que el roure l'és de l'Atlàntic. L'arbre era el símbol de la comunitat, el lloc sagrat de cadascuna de les comunitats (sedentaris o nòmades) on hi havia un arbre i un sepulcre.

A la Bíblia hi ha dos arbres famosos, un al sud, l'alzina de Mambré, i un altre al nord, l'alzina de Moré. I és així perquè tot això està escrit en un temps tardà quan Israel ja estava dividit en dos regnes, Israel el del nord i Judà el del sud. La nació jueva tenia com lloc sagrat Hebron (que ve precisament "d'hebreu") però que en el temps d'Abraham es deia Quiriat Arbà, que significava quatre barris, en ser el lloc de quatre tribus que s'havien ajuntat, que no eren hebreus sinó amorites. Abraham era el seu aliat però ell no era pas amorreu sinó hebreu, que no era pas el nom d'una tribu sinó un sobrenom.

L'estructura d'aquesta federació de tribus era encara matriarcal i assembleària (probablement ja no en el temps en què fou escrita la història però sí en el temps d'Abraham). Estava governada per un consell presidit per la dona més gran de la comunitat. Només es permetia la direcció masculina quan hi havia guerra amb altres tribus. Sovint, a mesura que la força bruta i el patriarcat anava avançant, aquestes tribus es dotaren d'exèrcits mercenaris estrangers, els seus aliats, (com ho eren Abraham i els seus homes) que s'encarregaven de foragitar els grups invasors. Poc a poc, la única defensa davant la força fou la reclusió a les muntanyes.

"En saber que el seu nebot havia caigut captiu, Abraham va mobilitzar els seus homes, tres-cents divuit servents, nascuts a casa seva i es va llençar en persecució de l'enemic fins a Dan fins a baix de tot, és a dir, és el punt més alt d'Israel. Abraham va dividir els seus servents en grups i atacà de nit. Va derrotar aquells reis i els va perseguir fins a Hobà, al nord de Damasc. Va recuperar tots els béns, les dones i els altres captius". Els seus homes no havien nascut pas a casa d'Abraham sinó que tenien un pacte de fidelitat amb aquest quan havien estat vençuts en una batalla. Esdevenien servents del

⁵² Un dels reis amorabis invasors que venia del nord i conquerí l'imperi acadi i sumeri.

⁵³ Durant 3 o 4 mils anys, tant per Egipte com per Síria i Babilònia, hi hagué grans moviments de fugitius cap a les muntanyes com a conseqüència dels grans imperialismes. Esdevenien bandolers, a vegades d'origen aristocràtic, a l'estil del Serrallonga, el Trempanillo o Curro Jiménez. Aquesta gent eren els "hapirus", que sembla ser l'origen de la paraula "hebreu". Probablement, Abraham era un hapiru, un bandoler.

guanyador, com ho eren la dona i els fills que vivien sotmesos al poder de l'home. Així, es creava una gran "família" dominada pel patriarca i, encara que els soldats eren sobrevinguts, se'ls considerava nascuts a casa seva. Una espècie de servitud més suau que la que va venir després amb l'esclavitud.

Abraham estava amb els seus mercenaris i protegien les tribus de Quiriat Arbà. A les cròniques d'aquestes tribus hi devia constar Abraham com el protector màxim i molt més tard, cap a l'any 1000 aC (vuit-cents cinquanta anys després) David, conquerí Hebrón, i en trobar-se escrits sobre aquest superhome va adoptar el mite i el va tornar a escriure millorant la seva biografia (font jahvista o cronista del regne).

Cap al 800 aC aproximadament, hi va haver un profeta molt famós, Elies, que va generar un moviment profètic molt tan fort que a vegades s'atribueixen fets d'Elies a Moisès o Abraham. Elies va tornar a reescriure la història d'Abraham com si fos un gran profeta i un gran místic, és la font elohista. Més tard, cap al 780 aC, després de la deportació a Babilònia, hi ha una tercera versió, la sacerdotal, que uneix i uniformitza els escrits dispersos que existien sobre Abraham. La relació amb Melquisedec, tot i haver estat escrita en temps de David, és prejahvista, contemporània a David. Al principi, aquest personatge era tan bandoler com Abraham. David era un fugit que fins i tot es va arribar a aliar amb els enemics d'Israel, els filisteus.

Quan Abraham arriba a Jerusalem després de la victòria es troba un rei sacerdot que li surt a l'encontre, Melquisedec, que li ofereix pa i vi. D'aquest pa i vi sortirà l'eucaristia. És a dir, Abraham quan oferia un sacrifici, oferia un xai perquè era ramader. Abraham fa una ofrena a un déu que no és el seu, sinó que és el déu del lloc. Això ara ens escandalitzaria però llavors no solament no s'escandalitzaven sinó que s'acceptava que cada lloc tingués una divinitat o "El" pròpia. El fet de que aquestes divinitats tinguessin un nom diferent no creava competència jeràrquiques entre les mateixes sinó que es tractava de diferents cares d'un Déu únic. Tots el grans emperadors respectaven el déu local. El mateix ens passa ara amb la Mare de Déu de Montserrat, la de Núria, etc.. Es tracta de verges diferents però que són la mateixa.

Això té unes implicacions socials impressionants. Una nació (barri, municipi, comarca, etc.) que no té Déu, que no té esperit, és una nació morta i susceptible de ser menjada pels voltors. A la Bíblia, igual que a Grècia, a vegades hi ha déus locals molt ben avinguts i a vegades hi ha déus que lluiten entre ells, quelcom que era reflex del que succeïa entre els pobles. Tenien una visió animista de la vida: no només tenien esperit propi les nacions, sinó també les muntanyes, les valls, els arbres, etc.. Aquesta mentalitat es va perdre amb el racionalisme dels segles XV-XIX.

A més, en oferir aquest sacrifici Abraham s'hauria fet seu el déu del lloc quelcom que convé molt als cronistes reials per fer-se seu el territori.

El capítol 15 és el més interessant des del punt de vista místic i, evidentment és elohista. "Abraham va creure i això li fou considerat com a justícia"

La fe és el més important i oblidar-ho ens fa caure en beneiteries, per exemple la prohibició de combregar si has comès un pecat i no t'has confessat. I en canvi, un home es pot convertir al cristianisme de gran sense confessar els

pecats de la seva vida passada. Això darrer demostra que el que salva no és la confessió sinó la fe. Durant molts segles per la confessió es necessitava un examen de consciència, constricció o dolors dels pecats, propòsit d'esmena i penitència. I aquesta és la versió en negatiu de la confessió de la fe. La confessió de la fe és la confessió de la glòria, de l'alegria, de la força, de la il·luminació, de la plenitud, de la presència de la transcendència en nosaltres. La confessió dels pecats no era obligatòria sinó que s'utilitzava per posar de relleu la gràcia i les meravelles de Déu en un mateix. L'important no eren pecats sinó el reconeixement de la transformació aquesta en positiu.

Això es girà del revés passant de la mentalitat elohista a la mentalitat jahvista i sacerdotal, on el que interessa és tenir la gent dominada, humiliada. La confessió dels pecats se la va inventar un monjo irlandès l'any 1000. Sant Pere digué: "quan us reuniu, confesseu-vos les falles els uns als altres i amb això obtindreu el perdó de Déu" i amb això venia a dir que la confessió pública servia per revisar-se els defectes i renovar la fe, que és el que realment salva. Ara el Vaticà ha tornat a introduir la confessió pública o col·lectiva on no es confessen els pecats sinó la pena o el dolor d'haver fallat. Es reclama una altra vegada la fe en el Senyor i això és el que salva. La confessió dels pecats no salva, el baptisme no salva, ho que salva és la fe. Sant Pau, en l'Epístola als Romans, ho explica per activa, per passiva i, sobretot, fa referència a Abraham tota l'estona.

Un dels paràgrafs més importants de la Bíblia és un petit tros de la història d'Abraham, de font jahvista (capítol quinze) que diu així: *"Després d'aquests fets el Senyor va comunicar la seva paraula a Abraham en una visió. El Senyor li va dir: -No tinguis por Abraham, jo sóc l'escut que et protegeix, la teva recompensa serà molt gran-. Abraham li respongué: -Senyor Déu sobirà, què em pots donar?, jo me'n vaig sense fills i l'hereu de casa meua haurà de ser Eliezer de Damasc-. I afegí: -No m'has donat descendència i el meu hereu haurà de ser un dels meus servidors-. Llavors el Senyor li va comunicar la seva paraula i li respongué: -No serà aquest el teu hereu. Serà un fill que naixerà de tu-. Després el Senyor va fer sortir Abraham fora de la tenda i li va dir: -Mira el cel i compta les estrelles, si és que les pots comptar. Doncs, així serà la teua descendència-. Abraham va creure en el Senyor i li ho contà com a Justícia"*.

Justícia, en hebreu, no vol dir justícia de tribunals sinó que significa transcendència. Per tant, la fe li va permetre a Abraham assolir "el cel". Són dues coses força diferents, la mística divina i les lleis obligades, però la majoria de les religions han passat de la vida divina a les lleis humanes molt més controlables pel poder. L'evolució de la mística cap a les formes jurídiques és una devaluació sagrada.

Era de nit, precisament perquè es creia, de la mateixa manera que els egipcis, que les revelacions es feien de nit. És una forma molt bonica de dir que si aquest món llueix massa no es véu l'altre món, com les estrelles no es veuen si hi ha massa sol. De nit, Abraham va creure i es va convertir. Aquest és un dels dogmes de fe teològics més importants: la fe salva⁵⁴, és a dir la fe et fa passar a la vida eterna. Teològicament, però no pas a la Bíblia, salvar volia dir

⁵⁴ L'arrel "sl" en àrab i indoeuropeu i "slm" en hebreu significa "un tot ben conjuntat" i d'això vénen paraules com salvació o salut.

tenir la gràcia santificant en aquest món. És a dir, com un cel anticipat. La salvació implica que l'individu ha de tenir l'altre món en ell. Significa no estar aferrat a res d'aquest món sense negar-lo. No s'ha d'oblidar que els dos móns són dues realitats igualment importants, s'ha d'evitar el maniqueisme. Jesús digué en un sermó abans de la Passió: "Jo no prego a Déu que us tregui del món sinó que us deslliuri del mal".

Es pot viure l'altre món en aquest precisament perquè l'experiència mística no té res a veure amb l'experiència fenomènica, és una altra experiència (en rigor no s'hauria de dir imperiència perquè es viu a dins). Els místics diuen haver experimentat realment una realitat diferent i palpable, com si toquéssim una cadira. És una experiència concreta encara que no sigui física, no una idea. Totes aquelles persones que no són místiques i es creuen molt espirituals acaben convertint l'altre món en una cosa ideal, un món idealista.

La mística no és descriptible racionalment, però sí que es pot expressar. Santa Teresa afirma que un dels signes de la mística és el do de llàgrimes. Tothom té mística en una quantitat abundant, ens surt per les orelles, però el sistema eclesiàstic i el laic tenen molt d'interès en dissimular aquesta font d'inspiració que escapa al seu control.

La fe és l'essència de l'ascètica, desenganxar-se de tot sense negar res: no significa deixar les coses físicament sinó no tenir necessitar d'aquestes. Quan hom és capaç de deixar aquest món se li regala l'altre. No és un premi: l'altre món sempre està a punt per entrar i quan deixem d'estar enganxats en aquest món, l'altre entra dins d'un sense esforç. Santa Teresa de Jesús l'exemple d'un pou ple d'or fos ple de brutícia que impedeix que la lluentor de l'or es vegi. La fe és anar traient broses i inicialment i principal voler-les treure; amb això ja n'hi ha prou. Les obres vindran després.

Abraham estava enganxat a la necessitat de tenir un fill però Déu l'havia cridat i ell ho havia deixat tot per seguir-lo. Déu li dona precisament allò que ell desitjava una vegada hi ha renunciat. L'absurditat és un joc de la fe. "Fe és llançar-se en el buit de les raons d'esperar" (Kierkegard). És a dir, no te'ns cap raó per esperar que et salvaràs i igualment et llences. És el buit total.

Déu li promet a Abraham descendència malgrat la seva dona, Sara, és gran (la descendència era una gran preocupació en aquell temps). Es donava molta importància a la llar que en realitat era una comunitat extensa perquè incloïa no només la família nuclear sinó també altres parents i amics⁵⁵; crec que

⁵⁵ Nació significa "el lloc on es neix" i, per tant, la primera nació de totes és la llar, que avui dia està en perill. El tema de la germanor i el tema del veïnatge són un mateix tema. Antigament i encara ara els pobles més primitius l'hospitalitat és sagrada: es tracta l'estranger o transeünt com un déu. La condició és que l'estranger marxi. De les tres idees mares de la Revolució Francesa està pendent la tercera: la fraternitat, que ve de frater o germà. Si es queden han de treballar com la resta, es converteixen en família i tenen els drets i deures d'aquesta. Si marxen se'ls dona menjar pel camí o via, el viàtic. Tot aquest món malauradament s'ha perdut. Els que vénen de fora no tenen drets fins que no acceptin formar part de la comunitat i llavors passen a tenir drets però també deures.

Aquesta noció de ciutat oberta tant de moda avui dia entre la gent progressista no té en compte aquests principis. És tan dolent ser xenòfob (estar contra l'estranger) com ser xenòfil (desitjar que vinguin tots). S'acaba d'aprovar a Europa una carta de drets individuals molt extensa i complerta, però no es parla dels drets col·lectius propis. Es defensa, per exemple, l'ensenyament a les escoles de totes les llengües de

seria bo recuperar aquesta noció de llar. Hi havia una segona dona, no pas la seva, que es deia Agar i de la qual va tenir un fill, Ismael

A la Bíblia surten molts fills que en realitat no ho són fills, sinó que són unions polítiques o socials posteriors. El simbolisme d'això és la bona acollida dins la família de nouvinguts. A partir del moment en que el patriarcat dona pas al patriarcat es trenca aquesta família grossa, amorosa, i es redueix al nucli familiar directe. De fet, es canvia el nom de la comunitat per passar-se a dir família, paraula que ve de *famel* (servidor) i *famulus* (servent). Les famílies es construeixen en el primer patriarcat a partir del segrest de la dona del clan familiar i les guerres posteriors per això i per les escasses terres. Perquè la dona i els fills no es revoltin apareix el que en dret romà es dirà *patria potestas*, la potestat total (fins i tot la llicència per matar) del pare i home de la família sobre mare i fills. En aquestes primeres guerres, el vencedor matava el líder dels vençuts per guardar el seu honor i la resta de soldats entraven a formar part de la família del vencedor en una espècie de dominació amorosa, al mateix nivell que la mare i els fills. Tant és així que els nouvinguts passaven a adoptar el cognom de la família. No fou fins més tard que es comença a comercialitzar l'esclavitud.

La Bíblia està plena d'aquestes relacions no familiars. Abraham té un fill d'Agar⁵⁶, Ismael, però no en té cap de Sara. En no ser legítim, des del punt de vista del fonamentalisme jueu, se li mana a Abraham que enviï mare i el fill al desert. S'ha d'entendre que l'objectiu jahvista era salvar el seu poble però això fa que es barregin coses molt espirituals amb coses que no ho són gens.

El missatge de la fe més radical es condensa en el mite del sacrifici d'Isaac. Un cop Abraham ha aconseguit descendència, Déu li demana que mati el seu fill. Abraham creu de nou i intenta matar el seu fill i precisament perquè creu, es salva de nou. Se li demana la cosa més terrorífica i absurda de totes. Però precisament aquesta és la gràcia del mite, tant si succeï de veritat com si no. Lateralment es pot dir que en aquells temps es feien molts sacrificis infantils i humans, quelcom que s'intentà eliminar de la Bíblia encara que se'ls escapà aquest.

La fe és un acte de gran humilitat, de gran negació d'un mateix (la mort d'un mateix). Es parla molt dels dubtes i les nits⁵⁷ dels místics que no acaben

la gent nouvinguda, però ni una sola vegada es menciona la necessitat de protegir la llengua del país. Això és xenofília, autodi o excés d'amistat als de fora.

⁵⁶ A la literatura espanyola de la reconquesta dels moros en deien "agarenoas". Per tant, i això és un retoc sacerdotal, aquest fill és legítim perquè no és purament jueu. D'Ismael i Agar vindran tots els àrabs.

⁵⁷ La fe fosca no és res més que el càstig pel que no accepta la fe clara: quan un té la llum de Déu i no la segueix, se li apaga i es queda a les fosques. Si tu surts d'aquest món i no arribes a la transcendència et quedes sense res i això és la fe fosca. Si hi ha una distància molt gran entre aquest món i la transcendència, hi ha un camí fosc.

Des de la mentalitat sacerdotal i jahvista, Abraham ha de passar per la sequedat, per la por, per la nit, etc., per arribar a la terra promesa. aquesta visió no és realment mística. En canvi, si et lances realment al buit ja estàs veient llum. La fe fosca es deu a què els representants i els monopolitzadors de la transcendència es reserven les claus de l'autèntica fe perquè els fa por que l'home assoleixi la llibertat. Posen la fe al final d'un procés impossible i difícil i si algú hi arriba no el deixen tornar. Dins l'església s'accepten les congregacions contemplatives sempre i quan es quedin tancades al convent.

de trobar el camí (els mateixos Sant Joan de la Creu o Santa Teresa). Però les nits no són proves de Déu per verificar la nostra fe sinó que realment encara no has trobat Déu i estàs mirant altres coses. Pels orientals Déu ja és una paraula degradada perquè remet immediatament a pensar en una persona. Fins i tot la idea de Déu ha de desaparèixer, no es pot buscar una idea de Déu errònia i mentre es busqui un concepte o un projecte no es trobarà res de res.

El capítol 17, *l'Aliança i la circumcisió*, és tot sacerdotal. Ara es dona la descendència de Sara mitificant l'aliança de Déu amb Abraham. La paraula aliança és cabdal a tota la Bíblia: és un casament entre Déu i el seu poble que s'inicia amb un casament entre Déu i Abraham. La circumcisió és un sagrament que indica la pertinença al poble d'Israel (com ho és el baptisme pels cristians). Són signes socials per expressar externament una vivència interna. Només es circumcidava obligatòriament l'hereu. El sagrament autèntic i la idolatria se separen per una línia molt fina. El sacramentalisme és molt bo com a expressió sensible de la vida divina.

Capítol 18 (jahvista): *Abraham, després de la crida, marxa de la seva terra. "El Senyor s'aparegué a Abraham a les alzines de Mambré". Recordem que és l'alzina ancestral de la tribu de Judà. "Abraham seia a l'entrada de la tenda quan la calor del dia era més forta i va veure tres homes drets a prop d'ell".* Aquesta imatge s'utilitza molt a les icones russes i gregues, on sempre es veuen tres àngels i Abraham. La tradició cristiana degenerada afirma que es tracta de la Santíssima Trinitat, quelcom que no és veritat.

"Tan bon punt els veié correu a trobar-los des de l'entrada de la tenda". Es tracta de l'anunci i la conversió immediata. El veritable creient i profeta ho deixa tot i qui no ho fa, no mereix el nom de deixeble diu Jesús. Això entès al peu de la lletra és horrible, però s'ha d'entendre al peu de l'esperit.

"Es va prosternar fins tocar terra i digué: -Senyor, si m'has concedit el teu favor, et prego que no passis de llarg sense aturar-te aquí amb els teus servents. Permeteu que et portin aigua per a rentar-vos els peus i reposeu a l'ombra d'aquest arbre. Entretant aniré a buscar alguna cosa per menjar i refareu les forces abans de continuar el camí. És per això que heu passat a prop del vostre servent-. Ells li van respondre: -Fes tal com has dit-. Abraham entrà de pressa a la tenda i digué a Sara: -Corre, pren tres mesures de farina blanca, pasta-la i fes-ne panets-. Després va córrer cap al ramat, trià un vedell tendre i gras i el donà al mossò perquè el preparés de seguida. Quan l'animal ja era a punt va prendre mató, llet i la carn del vedell, els ho serví i es quedà dret al costat d'ells, a l'ombra de l'alzina, mentre ells menjaven. Llavors li van preguntar: -On és Sara, la teva esposa-" Abraham va respondre: -És dins la tenda-. Un dels hostes va afegir: -L'any vinent tornaré per aquest temps i Sara, la teva esposa, haurà tingut un fill-" (...)

La narració no deixa de ser una anècdota en la que el fill és una excusa per dir que existia una veritable contemplació d'Abraham a Déu, parlen de tu a tu.

"Aquells homes es van aixecar i van dirigir la mirada cap a Sodoma. Abraham els acompanyava per acomiadar-los. El Senyor deia: -Per què haig d'amagar a Abraham el què faré? Jo m'he fet meu a Abraham perquè mani els seus fills, els seus descendents, que no s'apartin dels meus camins i siguin

rectes i justos, així jo compliré a favor d'ell tot el que li he promès-. Llavors el Senyor digué a Abraham: -El clam que puja contra Sodoma i Gomorra és molt fort, és greu el seu pecat i baixaré i veuré si les seves obres corresponen al clam que m'ha arribat, sigui el que sigui ho sabré". Aquesta és una forma molt elegant d'expressar la intimitat entre els dos personatges. Abraham passa a compartir les decisions de Déu, és un amic d'aquest. Cal dir que Sodoma i Gomorra pertanyien al poble moabita, poble que els jueus volien conquerir i per justificar-ho els pintaven com a depravats.

"Els dos homes que acompanyaven al Senyor se'n van anar cap a Sodoma". Aquí es pot veure clarament que no es tracta de la Santíssima Trinitat sinó de dos acompanyants de Déu.

"Però Abraham es quedà encara davant d'ell. Llavors Abraham s'acostà i digué: -De debò que faràs desaparèixer tant al just com al culpable? Suposem que a la ciutat hi ha cinquanta justos, de debò que els faries desaparèixer? No perdonaries aquell lloc per amor d'aquells cinquanta? (...) El que adjudica tota la terra no farà justícia?- El Senyor va respondre: -Si trobava dintre de Sodoma cinquanta justos per amor d'ells perdonaria tota la ciutat".

En aquest tros hi ha molta retòrica. És un joc entre Abraham, que no vol descobrir les seves cartes i Déu, que sap que el primer intenta salvar Lot. A la Bíblia hi ha altres exemples d'aquest joc: a Déu li agrada jugar amb fills que se li encaren, que malgrat seguir-lo i deixar-ho tot no perden la llibertat.

El contenciós queda en suspens, però mentrestant els dos acompanyants de Déu van a salvar Lot. Déu ja sabia que Lot se salvaria, encara que només fos per amor a Abraham, perquè Déu també té fe en els seus, però tot i així li agrada jugar i regatejar.

Lluís Maria Xirinacs Damians 2001-2003

Resum: Laia Jorba

Arxiu informàtic de la

FUNDACIÓ RANDA LLUÍS M. XIRINACS